

Magyar Helsinki Bizottság

Lépések egy átlátható kirendelt védői rendszer irányába

Kutatási beszámoló

Magyar Helsinki Bizottság
Budapest, 2012

KÉZIRAT – NEM KÖZÖLHETŐ

© Magyar Helsinki Bizottság, 2012

© Kádár András Kristóf, Novoszádek Nóra, Selei Adrienn

Jelen kutatási beszámoló a 'Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe által finanszírozott „Lépések egy átlátható kirendelt védői rendszer irányába” („Steps Towards a Transparent Appointment System”) projekt keretében íródott. Tartalmáért a kizárólagos felelősséget a Magyar Helsinki Bizottság viseli, az semmilyen vonatkozásban nem tekinthető úgy, mint amely a Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe véleményét tükrözi.

Trust for Civil Society
in Central and Eastern Europe

Köszönetnyilvánítás

A Magyar Helsinki Bizottság az alábbi személyeknek tartozik köszönettel a „Lépések egy átlátható kirendelt védői rendszer irányába” program megvalósításához való hozzájárulásukért.

A rendőrség részéről:

- Dr. Hatala József r. altábornagy, országos rendőrfőkapitány
- Dr. Bencze József r. altábornagy, volt országos rendőrfőkapitány
- Dr. Tóth Tamás r. dandártábornok, rendőrségi tanácsos, budapesti rendőrfőkapitány
- Dr. Tóth Gábor r. vezérőrnagy, rendőrségi főtanácsos, volt budapesti rendőrfőkapitány
- Kerek Béla r. őrnagy és Dr. Sári Monika r. alezredes, a projekt kapcsolattartói – *Országos Rendőr-főkapitányság, Bűnügyi Főosztály*
- Révész István ny. r. ezredes, rendőrségi főtanácsos, főosztályvezető – *Országos Rendőr-főkapitányság Gazdasági Főigazgatóság, Információtechnológiai és Műszaki Főosztály*
- Márton Zsolt r. százados – *Országos Rendőr-főkapitányság Gazdasági Főigazgatóság, Információtechnológiai és Műszaki Főosztály*
- Dr. Gyetvai Tibor r. alezredes, mb. kapitányságvezető – *BRFK X. Kerületi Rendőrkapitányság*
- Ács Péter r. ezredes – *a BRFK X. Kerületi Rendőrkapitányság volt vezetője*
- Dr. Nagy Attila r. százados, bűnügyi osztályvezető – *BRFK X. Kerületi Rendőrkapitányság*
- Udvardi Henrietta r. őrnagy – *BRFK X. Kerületi Rendőrkapitányság*
- Déri-Szakonyi Edina r. őrnagy – *a BRFK X. Kerületi Rendőrkapitányság volt kapitányságvezető-helyettese*
- Oltyán Sándor r. alezredes, rendőrségi főtanácsos, rendőrkapitány – *Szarvasi Rendőrkapitányság*
- Lós István r. alezredes, bűnügyi osztályvezető – *Szarvasi Rendőrkapitányság*
- Hollósi Gábor r. ezredes, rendőrségi főtanácsos, rendőrkapitány – *Szombathelyi Rendőrkapitányság*
- Dr. Horváth András r. alezredes, kapitányságvezető-helyettes – *Szombathelyi Rendőrkapitányság*
- a BRFK X. Kerületi Rendőrkapitányság, a Szarvasi Rendőrkapitányság és a Szombathelyi Rendőrkapitányság állománya

Az ügyvédi kamarák részéről:

- Dr. Réti László elnök – *Budapesti Ügyvédi Kamara*
- Dr. Gyalog Balázs kirendelt védői biztos – *Budapesti Ügyvédi Kamara*
- Beliczay Melinda – *Budapesti Ügyvédi Kamara*
- Dr. Csomós Tamás elnök – *Békés Megyei Ügyvédi Kamara*
- Dr. Kovács Tamás – *Békés Megyei Ügyvédi Kamara*
- Dr. Tóth László elnök – *Vas Megyei Ügyvédi Kamara*

Egyéb közreműködők:

- Lieszkovszky László, a projekt informatikusa
- Selei Adrienn, a projekt statisztikusa
- Dr. Gedeon Valéria, Dr. Kecsmárik Viktor, Lehóczki Zsófia, Dr. Párkányi Eszter és Sinka Regina Brigitta kutatók

A kirendelt védői tevékenység értékelésére irányuló kutatás gyakorlati megvalósulását a Fővárosi Bíróság, a Pesti Központi Kerületi Bíróság, a Szarvasi Városi Bíróság, a Szombathelyi Városi Bíróság, a Fővárosi Főügyészség, a Szarvasi Városi Ügyészség és a Szombathelyi Városi Ügyészség tette lehetővé.

Tartalomjegyzék

1. A „Lépések egy átlátható kirendelt védői rendszer irányába” projekt háttere: a kirendelt védői rendszer strukturális problémái.....	6
1.1. A jelenlegi kirendelt védői rendszer hatékonyságára vonatkozó adatok.....	6
1.2. A kirendelt védői rendszer hatékonysági deficitjének okairól.....	7
1.3. A kirendelési funkció.....	8
1.3.1. A jelenlegi kirendelési gyakorlat: jogszabályi rendelkezések és számszerű adatok.....	8
1.3.2. Lehetőségek a kirendelési funkció kapcsán felmerülő problémák megoldására	26
2. A kirendelési gyakorlat alternatív modelljének tesztelése	27
2.1. Az alternatív modell bemutatása.....	27
2.2. Az alternatív modell működésére vonatkozó adatok elemzése	30
2.3. A kirendelt védői tevékenység értékelése	36
3. Javaslat a kirendelési gyakorlat módosítására	38

1. A „Lépések egy átlátható kirendelt védői rendszer irányába” projekt háttere: a kirendelt védői rendszer strukturális problémái

1.1. A jelenlegi kirendelt védői rendszer hatékonyságára vonatkozó adatok

A nehéz anyagi helyzetben lévő terheltek jogi segítséghez való hozzájárítása a büntetőeljárási jog egyik fontos garanciális kérdése. A rászorulóknak ingyenes és kellőképpen hatékony védelmének biztosítása állami kötelezettség; a megfelelően hatékony büntetőjogi segítségnyújtási rendszer létrehozásának és működtetésének kötelezettsége mind a nemzetközi egyezményekből és az európai uniós jogból, mind az olyan alkotmányos alapelvekből és alapjogokból levezethető, mint a jogbiztonság követelménye, a bíróság előtti egyenlőség elve, valamint a védelemhez való jog.

A magyar kirendelt védői rendszer vonatkozásában azonban több kutatás és vizsgálat is arra a megállapításra jutott, hogy a rendszer a jelenlegi formájában nem működik megfelelően, és nem biztosítja a terheltek hatékony védelemhez való jogának érvényesülését. Idézhető itt az állampolgári jogok országgyűlési biztosának 1996-os vizsgálatáról szóló jelentés, amely szerint „igazságszolgáltató rendszerünkön belül a kirendelt védő eljárása nem véd a hatósági túlkapásokkal és tévedésekkel szemben”,¹ vagy Fenyvesi Csaba 1998–1999-ben lefolytatott, aktaelemzésen és interjúkon alapuló empirikus kutatása, amely azt mutatta, hogy mind maguk az ügyvédek, mind a megkérdezett bírák, az ügyészek és rendőrök úgy vélik: a meghatalmazott védők által nyújtott védelem magasabb színvonalú, mint a kirendelt védők által kifejtett tevékenység.² A témában 2006-ban kutatást végzett az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Osztálya is (a továbbiakban: ORFK-vizsgálat),³ és többek között olyan megállapításokra jutott, mint hogy a fogvatartás miatt foganatosított kirendelések vonatkozásában „országosan jóval több azoknak az ügyeknek a száma, amelyeknél a kirendelt védő nem jelenik meg a védenccé első kihallgatásán, mint amelyeknél jelen van”,⁴ és „általános [rendőri] tapasztalat [...], hogy a kirendelt védők hatékonysága, tevékenységük színvonala jobbra alatta marad a meghatalmazott védőkének. Ez utóbbiak nagyobb gyakorisággal jelennek meg az eljárási cselekményeken és indítványtételi jogukkal is gyakrabban élnek, mint a kirendelt védők.”

A Magyar Helsinki Bizottság saját kutatásai során a fentiekhez hasonló következtetésekre jutott. Egy 2003-as, ötszáz előzetes letartóztatottal készült kérdőíves interjú alapján a kutatás például azt mutatta, hogy míg a meghatalmazott védők 40%-a kapcsolatba lép védencével legkésőbb az első kihallgatás megkezdéséig, addig a kirendelt védők esetében ez az arány csupán 24%. Azokban az ügyekben, ahol még nem került sor az első tárgyalásra (tehát a kirendelt védőnek még nem volt megjelenési kötelezettsége), 5% volt a meghatalmazott védővel rendelkező azon fogvatartottak aránya, akik a lekérdezés időpontjáig még egyáltalán nem kerültek kapcsolatba védőjükkel,

¹ *A kirendelt védővel nem rendelkező fogvatartott személyek védelméhez való jogának érvényesülése a büntetőeljárás nyomozási szakaszában.* Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése. 1996. 32. o.

² Fenyvesi Csaba: *A védőügyvéd: a védő büntetőeljárási szerepéről és jogállásáról.* Dialóg Campus Kiadó, 2002, Budapest – Pécs, 118. o.

³ A vizsgálat eredményeit bemutatja: Szabó Zsolt – Szomor Sándor: *Fegyveregyenlőség. Rendészeti Szemle*, 2007/3., 19–41. o. (A továbbiakban: *Fegyveregyenlőség*.)

⁴ *Fegyveregyenlőség*, 35. o.

szemben a kirendelt védővel rendelkezők 31%-ával.⁵ A kérdőíves kutatás a kirendelt védői rendszer működésének további gyengeségeire is rámutatott, elsősorban a védői aktivitással összefüggésben: például szemben a meghatalmazott ügyvéd által védett terheltek közel 70%-ával, a kirendelt védővel rendelkező terheltek kevesebb mint harmada mondta, hogy védője részt vett valamilyen nyomozati cselekményen. Ráadásul az eljárási cselekményen való részvétel sem mindig volt garancia arra, hogy a védő érdemi tevékenységet fejt ki: több megkérdezett állította, hogy kirendelt védője egy szót sem szólt a kihallgatás vagy tárgyalás során.

A 2008-ban elindított, a magyar büntető-igazságszolgáltatási rendszer kapcsán felmerülő emberi jogi problémák vizsgálatára irányuló, „A hatékony védelemhez való jog és a kirendelt védői rendszer reformja” című projekt, amelynek keretében a Magyar Helsinki Bizottság százötven lezárt büntetőügy aktájának kérdőíves vizsgálatán keresztül elemezte a kirendelt és a meghatalmazott védői tevékenység szakmai színvonalát, alátámasztotta a 2003-as interjúk során hallottakat.⁶ Példának okáért a kirendelt védővel rendelkező terheltek első kihallgatásán az esetek 16%-ában vett részt a védő, a jelöltje vagy helyettes, míg ugyanez az arány a meghatalmazott védőknél 63% volt.⁷ A kirendelt védők 93%-ának nem volt indítványa a nyomozati szakban, és 61%-uk a vizsgált ügyek bírói szakában sem tett indítványt – ez utóbbi arány a meghatalmazott védőknél 31% volt. A kirendelt védőknek a bírósági eljárások során átlagosan 5,36 esetben volt észrevételük vagy kérdésük, szemben a meghatalmazott védők 26,69-es átlagával.⁸

Az empirikus vizsgálatok szerint tehát mind a – nyomozati szak során tapasztalható – jelenlét, mind az aktivitás tekintetében jelentős deficittel küzd a magyar kirendelt védői rendszer, és a rendelkezésre álló adatok alapján egyáltalán nem tűnik hatékornak.

1.2. A kirendelt védői rendszer hatékonysági deficitjének okairól

A fent ismertetett problémák okai többértűek. A legkézenfekvőbb és leggyakrabban hangoztatott kritika a kirendelt védők díjazását éri: a kirendelt védői munkadíj messze elmarad a piaci áraktól, és a vonatkozó jogszabályi rendelkezések nem teszik lehetővé bizonyos tevékenységek díjazását, így például nem jár óradíj a beadványszerkesztésért, valamint a szabadlábon védekező terhelttel való kapcsolattartásért. A díjazás mellett gyakran – és indokoltan – felmerülő panasz a megfelelő infrastrukturális feltételek hiánya: a terhelt fogva tartását foganatosító megyei büntetés-végrehajtási intézetek akár száz kilométerre is lehetnek az eljárás helyétől, ahol az ügyvéd irodája található,⁹ és ugyancsak problémaként jelentkezik, hogy jelenleg egyetlen büntetés-végrehajtási intézetben sincs mód arra, hogy a védő kezdeményezzen telefonos kapcsolatot fogva tartott ügyfelével.

Számunkra azonban úgy tűnik, hogy az alapvető problémák nem csupán az alacsony díjazásban és az infrastrukturális feltételek tagadhatatlan elégtelenségében, hanem elsősorban a rendszer működtetésével kapcsolatos feladatok és felelőségek szerkezetének inkohereciájában, töredezettségében is gyökereznek.

⁵ Kádár András Kristóf: *A vétkesség vélelme: sérelmes bánásmód és védői tevékenység az előzetes letartóztatásban lévő terheltek ellen folyó eljárásokban*. Magyar Helsinki Bizottság, 2004, Budapest. 124–127. o. A tanulmány itt elérhető: http://helsinki.hu/wp-content/uploads/A_vetkesseg_velelme-1.pdf.

⁶ A projekt eredményeit a következő tanulmány foglalja össze: *A gyanú árnyékában. Kritikai elemzés a hatékony védelemhez való jog érvényesüléséről*. Magyar Helsinki Bizottság, 2009, Budapest. (A továbbiakban: *A gyanú árnyékában*.) A tanulmány itt elérhető: <http://helsinki.hu/wp-content/uploads/A-gyanu-arnyekaban-final.pdf>.

⁷ *A gyanú árnyékában*, 21. o.

⁸ *A gyanú árnyékában*, 26. o.

⁹ Lásd például: Bánáti János: Szabadságkorlátozások. *Fundamentum*, 2005/2., 50–51. o.

A rászorulóknak nyújtott hatékony védelem rendszerszintű biztosításához négy alapvető funkció megfelelő ellátására van szükség:

- a kirendelt védők biztosítása azokban az esetekben, amikor az kötelező vagy egyébként szükséges (kirendelési funkció);
- a kirendelt védői tevékenység minőségének ellenőrzése, a konkrét ügyekben eljáró ügyvéd konkrét védői tevékenységének vizsgálata (egyéni minőségbiztosítás);
- a rendszer egészének figyelemmel kísérése a rendszer működésére vonatkozó adatok szisztematikus gyűjtése és elemzése, a rendszer működésének értékelése és értékelése (általános minőségbiztosítás),
- a rendszer költségvetésének megtervezése és végrehajtása (költségvetési funkció).

Hozzá kell tennünk: ahhoz, hogy e funkciók ellátása valóban kielégítő legyen, arra van szükség, hogy vagy ugyanaz a szervezet legyen felelős valamennyiért, vagy pedig olyan szervezetek osszák meg egymás között a feladatokat, amelyek érdekeltek a rendszer zökkenőmentes működésében.

A „Lépések egy átlátható kirendelt védői rendszer irányába” projekt a kirendelési funkcióra, a kirendelési gyakorlatra fókuszált, így alábbiakban azt vizsgáljuk, hogy e funkció ellátásával kapcsolatban milyen nehézségek merülnek fel, és milyen megoldások kínálkoznak a problémák orvoslására.

1.3. A kirendelési funkció

1.3.1. A jelenlegi kirendelési gyakorlat: jogszabályi rendelkezések és számszerű adatok

Mind a konkrét terhelt egyéni szemszögéből, mind pedig a rendszer egészének szempontjából kulcsfontosságú kérdés, hogy ki kapja egy adott ügyben a kirendelést. A védő kirendelése, azaz a konkrét ügyben eljárni köteles konkrét ügyvéd kiválasztása a rendszer legfontosabb funkciója, minden további funkció alapja és egyben célja is.

Az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény (Ütv.) 35. § (1) bekezdése szerint az ügyvédi kamara jegyzéket vezet a kirendelhető ügyvédekről. Azonban „[a]z Ütv. [...] nem tartalmaz útmutatást a jegyzék összeállítására, mindössze azt a kötelezettséget rója a kamarára, hogy a névjegyzéknek biztosítania kell a büntetőeljárás zavartalan menetét. A kamarák élnek is ezzel a »szabadsággal«, és többféle módszert alkalmaznak a jegyzék összeállításánál. A legáltalánosabb módszer, hogy a névjegyzékbe a kamarába bejegyzett összes ügyvédet felveszik. Néhány kamarában az így elkészített névjegyzékben külön megjelölik azoknak a nevét, akik kifejezetten kérik, hogy számukra a hatóság biztosítson kirendeléseket. A nagyobb létszámú kamaráknál és néhány megyeszékhelyen – ahol arányosan a legtöbb ügyvéd van – lehet azt a megoldást választani, hogy önkéntes jelentkezés alapján állítják össze a pártfogó ügyvédi, illetve a büntető kirendelési listát.”¹⁰

A kirendelt ügyvédi jegyzékből aztán a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) értelmében¹¹ az a szerv (bíróság, ügyész, nyomozó hatóság) választ védőt a terhelt számára, amely előtt az eljárás folyamatban van, mégpedig teljesen szabadon; a kirendelésre jogosult hatóság e diszkrecionális döntésébe a terhelteknek semmilyen beleszólásuk nincs. Ez azt jelenti, hogy a

¹⁰ Bánáti János: Szabadságkorlátozások. *Fundamentum*. 2005/2., 52. o.

¹¹ Be. 48. § (1) bekezdés

nyomozati szakban a védő kirendelésének (kiválasztásának) funkciója a nyomozó hatóság, azaz egy olyan szerv kezében van, amely eljárási helyzeténél fogva nem érdekelt az igazán hatékony ügyvédi munkában. Amennyiben eltekintünk a magyar büntetőeljárás hagyományoktól, és megpróbáljuk friss szemmel nézni a helyzetet, tulajdonképpen teljességgel érthetetlen, miként lehetséges az, hogy a „védelmet” a „vád” választja ki – nem csoda, ha a terheltek ennek fényében gyakran nem bíznak a hatóság által kiválasztott védőben.

A korábban ismertetett kutatási eredmények azt mutatják, hogy ennek a strukturális problémának rendkívül komoly gyakorlati következményei vannak, e tény ugyanis minden valószínűség szerint kihat többek között a kirendelt védők eljárási cselekményeken való megjelenésére, a Magyar Helsinki Bizottság 2008-as kutatási adatai alapján emellett úgy tűnik például, hogy a meghatalmazott védők esetében a hatóság nagyobb gondot fordít a terhelt első kihallgatásáról való értesítés időszerűségére (vagy nagyobb hajlandóságot mutat a védő „bevárására”), mint a kirendeléses esetekben.¹² Aggasztó lehetőség továbbá e tekintetben, hogy a nyomozó hatóság részéről eljáró személy olyan védőt választ a kamarai listáról, akiről tudja, hogy nem túl agilis, nem terjeszt elő bizonyítási indítványokat, esetleg meg sem jelenik az eljárási cselekményeken. Az utóbbi kérdéssel összefügg a „rendőrséghez települt” ügyvédek problémája, vagyis az, hogy – az alábbiak szerint – adatok támasztják alá: számos kapitányságon a kirendelések nagy részét ugyanazon egy-két ügyvéd, illetve ügyvédi iroda kapja, aminek következtében az ügyvéd megélhetése, praxisa – legalább részben – a kirendelő hatóságtól függ. Mindez veszélyezteti a védői függetlenséget és a hatékony jogvédelmet, amellett, hogy a kiválasztási rendszer nem nyilvános és átláthatatlan szempontok alapján működik.

A kirendelések aránytalan elosztására az 1.1. fejezetben hivatkozott ORFK-vizsgálat is utalt: e szerint „a fővárosban tizenkét kerületi kapitányság rendszeresen ugyanazokat az ügyvédek rendeli ki, akik jobbára önálló irodát már nem fenntartó nyugdíjas ügyvédek. Előnyük, hogy a nap bármely szakában elérhetők és vállalják is a kirendelést. Jellemző még a pályakezdő, fiatal jogászok jelentkezése, akik praxisuk megalapozása, illetőleg a gyakorlatszerzés érdekében jelentkeznek kirendelt védői feladatokra. Bács-Kiskun megyében néhány ügyvédről elmondható, hogy rendőri szervhez »települt«, praxisát a kirendelésekből tartja fenn, de ez nem jellemző. Komáromban a helyzet bár nem egységes, de vannak olyan ügyvédek, akik elsősorban kirendelésre alapozzák praxisukat.”¹³ Az ORFK-vizsgálat során a megkérdezett szervek azt az általános véleményt fogalmazták meg, hogy „a nyomozó hatóságok azokat az ügyvédek részesítik előnyben a kirendeléseknél, akikre mindig, mindenkor bizton számíthatnak a kirendelés elvállalásában és a megjelenésben”.¹⁴ Ezt azonban nyilvánvalóan cáfolja ugyanezen vizsgálatnak a kirendelt védők megjelenési hajlandóságával kapcsolatos eredménye (huszonhárom területi nyomozó hatóság közül tizennégyben 50% alatti volt a kirendelt védő részvétele a fogvatartott gyanúsított első kihallgatásán): ha valóban olyan ügyvédek lennének ki a nyomozó hatóságok, akik az esetek nagy részében megjelennek, a számszerű eredmények nem lehetnének ennyire rosszak.

Az ORFK-vizsgálat kirendelési gyakorlatra vonatkozó fővárosi tapasztalatait megerősíti annak a közérdekű adatkérésnek az eredménye is, amelyet a Magyar Helsinki Bizottság intézett a Budapesti Rendőr-főkapitánysághoz és a budapesti kerületi kapitányságokhoz, illetve – már a „Lépések egy átlátható kirendelt védői rendszer irányába” projekt keretében – hét régióban 23 helyi rendőrkapitánysághoz és 7 megyei rendőr-főkapitánysághoz. A szervezet az illetékességi területükön a hatáskörükbe tartozó ügyekben 2008-ban (illetve a BRFK és a budapesti kerületi kapitányságok esetében 2007-ben) kirendelt védők nevéről, illetve egyes ügyvédekre lebontva a

¹² *A gyanú árnyékában*, 22. o.

¹³ *Fegyveregyenlőség*, 39. o.

¹⁴ *Fegyveregyenlőség*, 39. o.

kirendelések számáról kért adatokat a rendőri szervektől az akkor még hatályban lévő, a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (Avtv.) 20. § (1) bekezdése alapján. Tizenhét rendőrkapitányság minden további nélkül eleget tett az adatkérésnek, öt további rendőrkapitányság pedig az után közölte a kért adatokat, hogy a Magyar Helsinki Bizottság pert indított ellenük közérdekű adatok kiadása iránt az Avtv. 21. § (1) bekezdése alapján.¹⁵ Mivel a megyei rendőr-főkapitányságok nagy része nemcsak a saját hatáskörben kirendelt védők számát adta meg, hanem az illetékességi területén található helyi kapitányságokra vonatkozó adatokat is, végül összesen 6 megyei rendőr-főkapitányság és 37 helyi rendőrkapitányság kirendelési gyakorlatára vonatkozóan rendelkezünk adatokkal, kiegészítve 6 budapesti kerületi kapitányság adataival.

Az adatkérés célja nyilvánvalóan az volt, hogy tisztázza: valóban elterjedt-e az a gyakorlat, hogy a kirendeléseket aránytalanul osztják meg a kirendelhető védők között, veszélyeztetve ezzel a terheltek hatékony védelemhez való jogának érvényesülését. A válaszokból az előzetes várakozásoknak megfelelően az a kép bontakozott ki, hogy szinte minden rendőri szervnél van olyan védő, aki az ügyek túlnyomó részét „megkapja”, és sok esetben a „túlnyomó rész” szélsőséges aránytalanságot takar.

1.3.1.1. A helyi rendőrkapitányságokra vonatkozó adatok elemzése

Az alábbi táblázatok és grafikonok régiónkénti bontásban mutatják az egyes helyi rendőrkapitányságokon megfigyelhető aránytalanságokat. Minden régió esetében az első táblázat tartalmazza az egyes rendőrkapitányságokon a kirendelések számát, a három legtöbbet foglalkoztatott ügyvéd ügyeinek a számát az összes kirendelés százalékában, valamint azt, hogy az esetek hány százalékát kellett volna egy ügyvédnek kapnia, amennyiben az ügyek egyenlő arányban oszlanak meg a védők között (ezeket az adatokat mutatják az 20. oldalon található oszlopdiagramok is).¹⁶ Külön táblázatokban tüntettük fel azt, hogy a legtöbbet foglalkoztatott ügyvéd, illetve a két, valamint a három legtöbbet foglalkoztatott ügyvéd összesen hány százalékát kapta a kirendeléseknek. (Ez utóbbi táblázatokban található adat arra vonatkozóan is, hogy összesen hány ügyvéd kapott kirendelést az adott rendőrkapitányságtól.)

Látható, hogy a legtöbb kirendelést kapó ügyvédek ügyeinek száma minden esetben jelentősen meghaladja azt az értéket, amely akkor állna elő, ha minden védőt azonos eséllyel rendelnének ki. Ugyanez áll fenn a második helyen álló ügyvédek esetében (ez alól csak a Balatoni Vízügyi Rendőrkapitányság és a Kiskőrösi Rendőrkapitányság a kivétel), illetve a rendőrkapitányságok nagy részénél a harmadik legtöbb ügyet kapó ügyvéd esetén is. Összességében különösen nagy aránytalanságok figyelhetők meg a Siófoki Rendőrkapitányság, a Kunszentmiklósi Rendőrkapitányság, a Kiskőrösi Rendőrkapitányság, a Tatabányai Rendőrkapitányság és a Kapuvári Rendőrkapitányság esetében. A legnagyobb aránytalanságokat mutató kapitányságokat a táblázatokban külön jelöltük, szögletes zárójelben az ügyszámok szerepelnek. Némileg önkényesen azon eseteket emeltük ki, ahol az egyenletes eloszlás és a tényleges helyzet között minimum 8-szoros eltérést tapasztaltunk. (Itt jegyezzük meg, hogy az eltérés az egy védőre egyenlő ügyelosztás esetében jutó ügyszám és a legtöbb kirendelést kapó védő ügyeinek tényleges száma között egyetlen esetben, a Balatoni Vízügyi Rendőrkapitányság esetében csökkent a kétszeres eltérés alá, ott viszont mindösszesen hat ügyről volt szó, és öt különböző védőt rendeltek ki.)

¹⁵ A folyamatban maradt perekben eljáró bíróságok a legtöbb esetben a Magyar Helsinki Bizottság javára döntöttek, és a kért adatok kiadására kötelezték a rendőrkapitányságokat, de az ügy három esetben a Legfelsőbb Bíróság elé került, amely úgy ítélte meg, hogy a kirendelt védők neve nem közérdekből nyilvános, hanem személyes adat. E döntések ellen a Magyar Helsinki Bizottság az Emberi Jogok Európai Bíróságához fordult.

¹⁶ A százalékkértékeket egész számokra kerekítve adjuk meg.

A harminchétből tizenkilenc helyi kapitányságon az ügyek több mint harmadában ugyanazt a védőt rendelték ki. Ebből hét helyi rendőrkapitányság esetében a kirendelések több mint 50%-át egyetlen védő kapta meg (Fonyódi Rendőrkapitányság – 54%, Kecskeméti Rendőrkapitányság – 54%, Tatabányai Rendőrkapitányság – 58%, Kapuvári Rendőrkapitányság – 65%, Kunszentmiklósi Rendőrkapitányság – 69%, Siófoki Rendőrkapitányság – 70%), a legszélsőségebb arány pedig 82% volt (Kiskőrösi Rendőrkapitányság). Amennyiben az első három legtöbbet kirendelt védő ügyeinek számát nézzük, akkor is kirívó aránytalanságokra bukkanunk, még úgy is, ha figyelembe vesszük az összes kirendelt védő számát. Tizennyolc esetben az első három helyen szereplő védők együtt az összes ügy legalább 70%-át „elvitték”, a legnagyobb arányban a Barcsi Rendőrkapitányságon (96%, összesen 88 ügy, összes kirendelt védő: 6), a Kiskőrösi Rendőrkapitányságon (95%, összesen 339 ügy, összes kirendelt védő: 10), a Csornai Rendőrkapitányságon (93%, összesen 52 ügy, összes kirendelt védő: 6) és a Kunszentmiklósi Rendőrkapitányságon (92%, összesen 128 ügy, összes kirendelt védő: 7). Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy e 90% feletti arányok nem járnak mindenhol ugyanolyan súlyos következményekkel: Csorna esetében nyilván bizonyos szempontból kevésbé hat ki a terheltek hatékony védelemhez való jogának érvényesülésére, hogy a hatból három ügyvéd fejenként átlagosan 17 kirendelést kap évente, mint az, hogy Kiskőrösön a kirendelt tizből három ügyvédnek átlagosan évi 113 ügyben kellene hatékony védelmet nyújtania. (A kirendelő hatóságtól való függés problémája persze az első esetben is fennáll.) E kutatási beszámoló kereteit meghaladja az összes adat és összefüggés bemutatása, de itt utalunk például arra, hogy a szélsőségesen magas számú kirendelések gyakorlata bizonyos kapitányságokon együtt járt azzal, hogy sok ügyvédet egész évben csak egyszer-kétszer rendeltek ki.

A fenti adatok kapcsán meg kell jegyeznünk továbbá azt, hogy a számok nem azt mutatják, hogy az ügyek hogyan oszlanak meg a *kirendelhető*, vagyis a kirendelt ügyvédi jegyzékben szereplő ügyvédek között, hanem azt, hogy a *ténylegesen kirendelt* ügyvédek között milyen az ügyelosztás. Feltételezhető, hogy amennyiben a kirendelhető ügyvédek számát vettük volna alapul a kirendelési gyakorlat vizsgálatakor, akkor még szélsőségebb értékeket kapunk.

Viszont tekintettel arra, hogy a területi ügyvédi kamarák sok esetben a kamarába bejegyzett összes ügyvédet felveszik a jegyzékbe, azokat is, akiknek nincsen büntetőeljárási gyakorlatuk, nem tekinthető eleve károsnak, hogy a rendőrség „válogat” a listából, hiszen – éppen a védelem hatékonyságának szempontjából – nem célszerű olyan ügyvédet kirendelni, akiről tudható, hogy egyébként nem foglalkozik büntetőügyekkel.

Így – „jóhiszemű” megközelítéssel – nem kizárt, hogy a *ténylegesen kirendelt* ügyvédek lefedik azoknak a körét, akik valamilyen mértékben a büntetőjogra specializálódnak, vagy legalábbis nem teljesen idegen tőlük ez a jogterület. Ha ez a feltételezés igaz, akkor a rendőrség által *ténylegesen kirendelt* védők valójában egy „ideális” kirendelt ügyvédi jegyzéket alkotnak. Ugyanakkor – rendszerszinten – semmiképpen sem fogadható el egy olyan megoldás, amelyben nem az ügyvédi kamara, hanem a kirendelő hatóság, a rendőrség dönti el, ki esik a „valóban” kirendelhető védők körébe.

Ráadásul – kevésbé jóhiszeműen nézve a kérdést – előfordulhat az is, hogy – például a nyomozó hatósággal szembeni agilis fellépésük, vagy akár személyes ellenszenvük okán – olyan ügyvédek nem kapnak kirendelést, vagy jutnak nagyon kevés ügyhöz, akik egyébként hajlandóak lennének, vagy kifejezetten szeretnének büntetőügyekben eljárni.

Ki kell térnünk itt arra is, hogy az adatok alapján egyes ügyvédek olyan mennyiségű ügyben kapnak kirendelést, amely álláspontunk szerint önmagában jelentősen megnehezítheti a megfelelő

minőségű védői munkát, még akkor is, ha feltételezzük, hogy a védelem ellátásába a védő ügyvédjelöltje is bekapcsolódik. Nyilvánvalóan nehéz elképzelni, hogy egy kirendelt védő képes évi 453 (Nyíregyháza), 372 (Kecskemét) vagy 295 (Kiskőrös) ügy minden eljárási cselekményén részt venni, minden védencével konzultálni, esetleg még beadványokat is fogalmazni. Az ügyvédi irodák nyilván eltérő megítélés alá esnek e tekintetben, viszont kizárólag a Nyíregyházi Rendőrkapitányságra vonatkozó adatok mutatták azt, hogy a legtöbb kirendelést (összesen 550 ügyet) egy ügyvédi iroda kapta. (Megjegyzendő, hogy önmagában az sem lenne megnyugtató, ha ügyvédi irodák kapnának az év munkanapjainak számát bőven meghaladó számú kirendelést, hiszen előfordulhat, hogy az adott iroda egyszemélyes ügyvédi irodaként működik.) Az alábbi táblázat az egy kirendelt ügyvédre eső legmagasabb (évi százhusz feletti) ügyszámokat tartalmazza, a kirendelő rendőrkapitányság nevével és az egyenletes ügyeloszlástól való eltéréssel együtt – már itt látható, hogy az eltérés sokszor tízszeres, illetve bizonyos esetekben húszszoros érték fölötti.

1. táblázat – Az egy kirendelt védőre jutó legmagasabb ügyszámok

Ügyek száma	Rendőrkapitányság	Az ügyek száma az összes kirendelés %-ában	Eltérés az egyenletes eloszláshoz képest (szorzó)	Hányadik legtöbb kirendelt védő?
550*	Nyíregyházi Rendőrkapitányság	28%	14	1.
453	Nyíregyházi Rendőrkapitányság	23%	11,5	2.
372	Kecskeméti Rendőrkapitányság	54%	18	1.
295	Kiskőrösi Rendőrkapitányság	82%	8,2	1.
289	Győri Rendőrkapitányság	37%	9,25	1.
276	Siófoki Rendőrkapitányság	70%	11,7	1.
265	Miskolci Rendőrkapitányság	29%	14,5	1.
232	Tatabányai Rendőrkapitányság	58%	8,3	1.
207	Székesfehérvári Rendőrkapitányság	31%	31	1.
205	Gödöllői Rendőrkapitányság	45%	11,25	1.
200	Miskolci Rendőrkapitányság	22%	11	2.
194	Nyíregyházi Rendőrkapitányság	10%	5	3.
192	Székesfehérvári Rendőrkapitányság	29%	29	2.
146	Pécsi Rendőrkapitányság	15%	7,5	1.
145	Kiskunhalasi Rendőrkapitányság	38%	7,6	1.
144	Miskolci Rendőrkapitányság	16%	8	3.
141	Nyíregyházi Rendőrkapitányság	7%	3,5	4.
136	Szegedi Rendőrkapitányság	18%	18	1.
136	Zalaegerszegi Rendőrkapitányság	43%	7,2	1.
134	Győri Rendőrkapitányság	17%	4,25	2.
131	Nyíregyházi Rendőrkapitányság	7%	3,5	5.
128	Egri Rendőrkapitányság	30%	6	1.
124	Nyíregyházi Rendőrkapitányság	6%	3	6.
121	Egri Rendőrkapitányság	29%	5,8	2.
120	Gödöllői Rendőrkapitányság	26%	6,5	2.

* Ügyvédi iroda

a) Dél-Dunántúl

A dél-dunántúli helyi rendőrkapitányságok esetében egyértelműen a Siófoki Rendőrkapitányság mutatta a legszélsőségesebb adatokat, és országos tekintetben is „dobogós helyet” szerzett a százalékos arányt tekintve: itt az ügyek 70%-ában ugyanazt az ügyvédet rendelték ki, összesen 276 esetben. Ahogy a 2. táblázatból látszik, e kapitányság esetében kifejezetten magas, 11,7-szeres a

különbség az ideális arány (6%) és a valóság között – érdekes ugyanakkor, hogy a második és a harmadik legtöbbet kirendelt védők esetében az arány közelít az ideálshoz, és az eltérés az első legtöbbet kirendelt védő ügyeinek számához képest 8,75-szörös, illetve 14-szeres.

A 3. táblázat azt mutatja, hogy a kilenc érintett kapitányságból hat esetében az első két legtöbbet kirendelt védő kapja meg a kirendelések több mint 50%-át, ha pedig az első három leggyakrabban kirendelt védő összesített adatait nézzük, akkor pedig hat esetben az ügyek több mint 75%-át.

2. táblázat – Dél-Dunántúl, %-os arányok az egyenletes eloszláshoz képest

Rendőrkapitányság	Kirendelések száma	1. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	2. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	3. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	Egyenletes eloszlás esetén egy kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában
Baranya megye					
Pécsi Rendőrkapitányság	988	15%	9%	9%	2%
Somogy megye					
Barcsi Rendőrkapitányság	92	45%	37%	14%	17%
Balatoni Vízügyi Rendőrkapitányság	6	33%	17%	17%	20%
Fonyódi Rendőrkapitányság	209	54%	18%	12%	13%
Kaposvári Rendőrkapitányság	416	23%	15%	10%	3%
Marcali Rendőrkapitányság	197	27%	26%	24%	9%
Nagyatádi Rendőrkapitányság	258	36%	25%	18%	8%
Siófoki Rendőrkapitányság	393	70% [276 ügy]	8% [31 ügy]	5% [20 ügy]	6%
Tolna megye					
Paksi Rendőrkapitányság	145	48%	14%	14%	10%

3. táblázat – Dél-Dunántúl, az első három legtöbbet kirendelt védő ügyeinek aránya

Rendőrkapitányság	Kirendelések száma	1. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	1. + 2. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	1. + 2. + 3. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	Egyenletes eloszlás esetén három kirendelt védő ügyeinek aránya	Összes kirendelt ügyvéd száma
Pécsi Rendőrkapitányság	988	15%	24%	33%	6%	60
Barcsi Rendőrkapitányság	92	45%	82%	96%	51%	6
Balatoni Vízügyi Rendőrkapitányság	6	33%	50%	67%	60%	5
Fonyódi Rendőrkapitányság	209	54%	71%	83%	39%	8
Kaposvári Rendőrkapitányság	416	23%	38%	48%	9%	35
Marcali Rendőrkapitányság	197	27%	53%	78%	27%	11
Nagyatádi Rendőrkapitányság	258	36%	61%	79%	24%	13
Siófoki Rendőrkapitányság	393	70%	78%	83%	18%	16
Paksi Rendőrkapitányság	145	48%	62%	76%	30%	10

b) Dél-Alföld

A Kiskőrösi Rendőrkapitányság nemcsak a dél-alföldi, de az összes helyi kapitányság közül a legszélsőségebb arányt mutatta a legtöbbet kirendelt védő tekintetében: 2008-ban az összes kirendelés 82%-át, azaz 295 ügyet egy ügyvéd kapott, bár az egyenletes ügyeloszlás esetén érvényesülő aránytól való 8,2-szeres eltérés alacsonyabb, mint ugyanez az arány a Siófoki Rendőrkapitányság esetében. Az egész mintából kiemelkedik a Kecskeméti Rendőrkapitányság és a Szegedi Rendőrkapitányság esetében fennálló 18-szoros különbség a legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma és az egyenletes eloszlást feltételező ügyszám között. A Kecskeméti Rendőrkapitányságon emellett az egész mintában a harmadik legmagasabb, 372 az egy védőre jutó ügyek száma.

Az 5. táblázat azt mutatja, hogy a Szegedi Rendőrkapitányság esetében országosan is magas, 14-szeres a különbség az egyenletes eloszlás alapján az első három legtöbbet kirendelt védőnek „járó” ügyek száma és a kirendelések valós száma között. Az eltérés a Kecskeméti Rendőrkapitányság esetében 8-szoros.

4. táblázat – Dél-Alföld, %-os arányok az egyenletes eloszláshoz képest

Rendőrkapitányság	Kirendelések száma	1. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	2. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	3. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	Egyenletes eloszlás esetén egy kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában
Bács-Kiskun megye					
Bajai Rendőrkapitányság	205	34%	19%	17%	7%
Kalocsai Rendőrkapitányság	225	20%	17%	13%	5%
Kecskeméti Rendőrkapitányság	690	54% [372 ügy]	10%	7%	3%
Kiskőrösi Rendőrkapitányság	358	82% [295 ügy]	9%	4%	10%
Kiskunhalasi Rendőrkapitányság	377	38%	28%	8%	5%
Kiskunfélegyházi Rendőrkapitányság	129	36%	32%	22%	14%
Kunszentmiklósi Rendőrkapitányság	139	69%	19%	4%	14%
Békés megye					
Békéscsabai Rendőrkapitányság	266	26%	19%	17%	7%
Szarvasi Rendőrkapitányság	107	34%	17%	14%	10%
Csongrád megye					
Szegedi Rendőrkapitányság	744	18% [136 ügy]	13%	11%	1%

5. táblázat – Dél-Alföld, az első három legtöbbet kirendelt védő ügyeinek aránya

Rendőrkapitányság	Kirendelések száma	1. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	1. + 2. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	1. + 2. + 3. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	Egyenletes eloszlás esetén három kirendelt védő ügyeinek aránya	Összes kirendelt ügyvéd száma
-------------------	--------------------	--	---	--	---	-------------------------------

Bajai Rendőrkapitányság	205	34%	53%	70%	21%	15
Kalocsai Rendőrkapitányság	225	20%	37%	50%	15%	21
Kecskeméti Rendőrkapitányság	690	54%	64%	72%	9%	30
Kiskőrösi Rendőrkapitányság	358	82%	91%	95%	30%	10
Kiskunhalasi Rendőrkapitányság	377	38%	66%	74%	15%	19
Kiskunfélegyházi Rendőrkapitányság	129	36%	68%	90%	42%	7
Kunszentmiklósi Rendőrkapitányság	139	69%	88%	92%	42%	7
Békéscsabai Rendőrkapitányság	266	26%	45%	62%	21%	15
Szarvasi Rendőrkapitányság	107	34%	50%	64%	30%	10
Szegedi Rendőrkapitányság	744	18%	31%	42%	3%	76

A vizsgált dél-alföldi kapitányságok nagy része a Bács–Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességébe tartozott, és megyei adatokat is kértünk az illetékes rendőr-főkapitányságtól a kirendelési gyakorlatról. Megkeresésünket követően a Bács-Kiskun megyei rendőrfőkapitány vizsgálatot indított a megyei rendőr-főkapitányság illetékességi területén működő rendőrkapitányságok kirendelési gyakorlatának áttekintése céljából. A vizsgálat eredménye a Magyar Helsinki Bizottságnak is megküldött körlevél szerint sommásan: „egyes ügyvédek személye preferált, a kirendelési gyakorlat eltorzult, aránytalan képet mutat”. Ennek tükrében a rendőrfőkapitány körlevelében felteszi a kérdést: az adatok által mutatott leterheltség mellett hogyan lehetséges maradéktalanul megfelelni a védői feladatoknak, hogyan lehet jelen lenni a nyomozati cselekményeken, tartani a kapcsolatot a terheltekkel? A rendőrfőkapitány körlevelében rámutatott továbbá arra: a védelemhez való jog érdemi garantálásában felelősség terheli a rendőrséget, mint kirendelő hatóságot. Intézkedésében felhívta a főkapitányság alárendeltségébe tartozó helyi kapitányságok vezetőit, hogy vizsgálják felül a védő kirendelések helyi gyakorlatát, és – a védelemhez való jog tényleges biztosítása céljából – tegyék meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy az ügyek elosztása szélesebb körű legyen.

c) Észak-Alföld

A Nyíregyházi Rendőrkapitányság 2008-ban 550 ügyben rendelte ki ugyanazt az ügyvédi irodát védőként, ezzel 14-szeresen meghaladva az egyenletes elosztás esetén egy ügyvédre jutó ügyszámot, és 10,3-szoros az eltérés az egyenletes elosztástól e kapitányság esetében akkor, ha az első három legtöbbet kirendelt védő összesített adatait nézzük. A második legtöbbet kirendelt védő esetében is nagy az aránytalanság: 11,5-ször többször rendelte ki a Nyíregyházi Rendőrkapitányság, mint azt egyenletes ügyelosztás esetén kellett volna.

6. táblázat – Észak-Alföld, %-os arányok az egyenletes elosztáshoz képest

Rendőrkapitányság	Kirendelések száma	1. legtöbb kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	2. legtöbb kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	3. legtöbb kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	Egyenletes elosztás esetén egy kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye					
Nyíregyházi Rendőrkapitányság	1 941	28% [550 ügy]	23% [453 ügy]	10%	2%
Mátészalkai Rendőrkapitányság	301	15%	15%	14%	5%

7. táblázat – Észak-Alföld, az első három legtöbbet kirendelt védő ügyeinek aránya

Rendőrkapitányság	Kirendelések száma	1. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés százalékában	1. + 2. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	1. + 2. + 3. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	Egyenletes eloszlás esetén három kirendelt védő ügyeinek aránya	Összes kirendelt ügyvéd száma
Nyíregyházi Rendőrkapitányság	1 941	28%	52%	62%	6%	42
Mátészalkai Rendőrkapitányság	301	15%	29%	44%	15%	19

d) Észak-Magyarország

A Miskolci Rendőrkapitányság esetében nemcsak az egy védőre jutó magas ügyszámokat, hanem az első legtöbbet kirendelt védő esetében 14,5-ös, a második legtöbbet kirendelt védő esetében 11-szeres, a harmadik legtöbbet kirendelt védő esetében pedig 8-szoros eltérést is ki kell emelnünk, ami az első három legtöbbet kirendelt ügyvéd összesített ügyszámát tekintve szintén tíz feletti, 11,2-szeres.

8. táblázat – Észak-Magyarország, %-os arányok az egyenletes eloszláshoz képest

Rendőrkapitányság	Kirendelések száma	1. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	2. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	3. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	Egyenletes eloszlás esetén egy kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában
Borsod-Abaúj Zemplén megye					
Miskolci Rendőrkapitányság	905	29% [265 ügy]	22% [200 ügy]	16% [144 ügy]	2%
Heves megye					
Egri Rendőrkapitányság	421	30%	29%	13%	5%

9. táblázat – Észak-Magyarország, az első három legtöbbet kirendelt védő ügyeinek aránya

Rendőrkapitányság	Kirendelések száma	1. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	1. + 2. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	1. + 2. + 3. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	Egyenletes eloszlás esetén három kirendelt védő ügyeinek aránya	Összes kirendelt ügyvéd száma
Miskolci Rendőrkapitányság	905	29%	51%	67%	6%	49
Egri Rendőrkapitányság	421	30%	59%	72%	15%	

e) Közép-Dunántúl

Az eltérés az egyenletes és a valójában egy ügyvédre jutó kirendelések száma között e régióban a Székesfehérvári Rendőrkapitányságon rendkívüli nagy, 31-szeres; a második legtöbb kirendelést kapó

ügyvéd esetében 29-szeres, a három legtöbbet kirendelt védő összesített adatai kapcsán pedig 22,3-szoros. Az eltérés a legtöbbet kirendelt védő vonatkozásában a Dunaújvárosi és Tatabányai Rendőrkapitányság esetében is relatíve magas: 8-szoros, illetve 8,3-szoros, amihez a Tatabányai Rendőrkapitányság esetében 200 feletti ügyszám társul.

10. táblázat – Közép-Dunántúl, %-os arányok az egyenletes eloszláshoz képest

Rendőrkapitányság	Kirendelések száma	1. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	2. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	3. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	Egyenletes eloszlás esetén egy kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában
Fejér megye					
Dunaújvárosi Rendőrkapitányság	544	16% [89 ügy]	6%	4%	2%
Székesfehérvári Rendőrkapitányság	670	31% [207 ügy]	29% [192 ügy]	7%	1%
Komárom-Esztergom megye					
Esztergomi Rendőrkapitányság	352	32%	20%	12%	6%
Tatabányai Rendőrkapitányság	399	58% [232 ügy]	15%	13%	7%

11. táblázat – Közép-Dunántúl, az első három legtöbbet kirendelt védő ügyeinek aránya

Rendőrkapitányság	Kirendelések száma	1. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	1. + 2. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	1. + 2. + 3. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	Egyenletes eloszlás esetén három kirendelt védő ügyeinek aránya	Összes kirendelt ügyvéd száma
Dunaújvárosi Rendőrkapitányság	544	16%	22%	26%	6%	56
Székesfehérvári Rendőrkapitányság	670	31%	60%	67%	3%	93
Esztergomi Rendőrkapitányság	352	32%	52%	63%	18%	17
Tatabányai Rendőrkapitányság	399	58%	73%	86%	21%	14

f) Közép-Magyarország

A Gödöllői Rendőrkapitányságon 2008-ban 11,25-szörös volt az eltérés az egyenletes ügyeloszlás és a valós kirendelési gyakorlat között a legtöbbet kirendelt védő esetében, ami abban az évben 205 ügyet jelentett az érintett ügyvéd számára.

12. táblázat – Közép-Magyarország, %-os arányok az egyenletes eloszláshoz képest

Rendőrkapitányság	Kirendelések száma	1. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	2. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	3. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	Egyenletes eloszlás esetén egy kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában
-------------------	--------------------	--	--	--	--

Pest megye					
Ceglédi Rendőrkapitányság	232	15%	14%	9%	2%
Gödöllői Rendőrkapitányság	455	45% [205 ügy]	26%	6%	4%
Váci Rendőrkapitányság	242	20%	17%	15%	4%

13. táblázat – Közép-Magyarország, az első három legtöbbet kirendelt védő ügyeinek aránya

Rendőrkapitányság	Kirendelések száma	1. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	1. + 2. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	1. + 2. + 3. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	Egyenletes eloszlás esetén három kirendelt védő ügyeinek aránya	Összes kirendelt ügyvéd száma
Ceglédi Rendőrkapitányság	232	15%	29%	38%	6%	46
Gödöllői Rendőrkapitányság	455	45%	71%	78%	12%	23
Váci Rendőrkapitányság	242	20%	36%	51%	12%	23

g) Nyugat-Dunántúl

A Győri Rendőrkapitányságon 9,25-ször, a Szombathelyi Rendőrkapitányságon pedig 9,5-szer haladta meg a legtöbbet foglalkoztatott ügyvéd ügyeinek száma az egyenletes ügyeloszlás szerintit, de míg ez Győrben évi 289 ügyet jelentett, addig Szombathelyen csak 41-et.

14. táblázat – Nyugat-Dunántúl, %-os arányok az egyenletes eloszláshoz képest

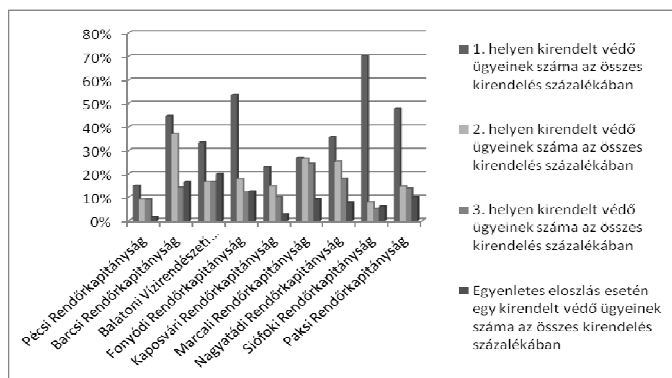
Rendőrkapitányság	Kirendelések száma	1. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	2. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	3. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	Egyenletes eloszlás esetén egy kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés százalékában
Csornai Rendőrkapitányság	56	41%	30%	21%	17%
Győri Rendőrkapitányság	778	37% [289 ügy]	17%	13%	4%
Kapuvári Rendőrkapitányság	48	65%	13%	10%	14%
Mosonmagyaróvári Rendőrkapitányság	391	27%	20%	10%	4%
Soproni Rendőrkapitányság	297	28%	21%	18%	8%
Szombathelyi Rendőrkapitányság	211	19% [41 ügy]	9%	8%	2%
Zalaegerszegi Rendőrkapitányság	318	43%	17%	16%	6%

15. táblázat – Nyugat-Dunántúl, az első három legtöbbet kirendelt védő ügyeinek aránya

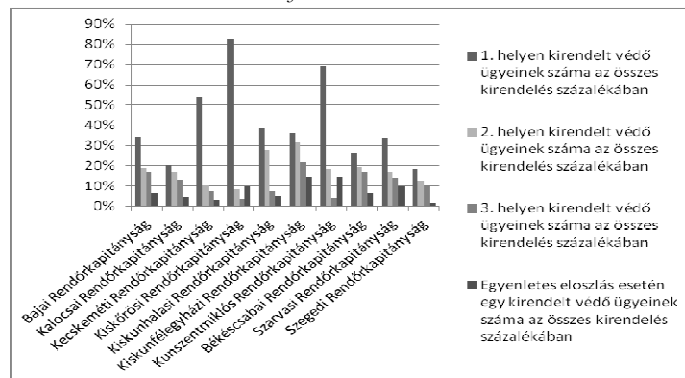
Rendőrkapitányság	Kirendelések száma	1. legtöbb kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	1. + 2. legtöbb kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	1. + 2. + 3. legtöbb kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	Egyenletes elosztás esetén három kirendelt védő ügyeinek aránya	Összes kirendelt ügyvéd száma
Győr-Moson-Sopron megye						
Csornai Rendőrkapitányság	56	41%	71%	93%	51%	6
Győri Rendőrkapitányság	778	37%	54%	67%	12%	28
Kapuvári Rendőrkapitányság	48	65%	77%	88%	42%	7
Mosonmagyaróvári Rendőrkapitányság	391	27%	47%	57%	12%	24
Soproni Rendőrkapitányság	297	28%	48%	66%	24%	12
Vas megye						
Szombathelyi Rendőrkapitányság	211	19%	29%	37%	6%	41
Zala megye						
Zalaegerszegi Rendőrkapitányság	318	43%	60%	75%	18%	18

Kirendelési gyakorlat a helyi rendőrkapitányságokon – diagramok régiós bontásban

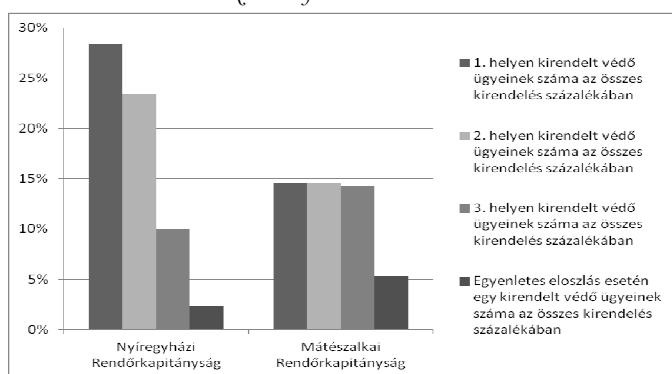
1. ábra – Dél-Dunántúl

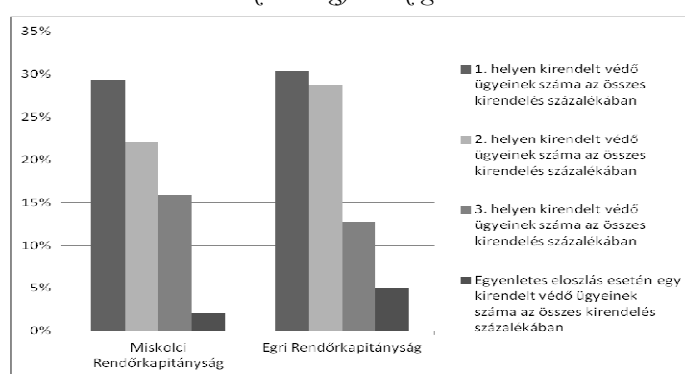
2. ábra – Dél-Alföld

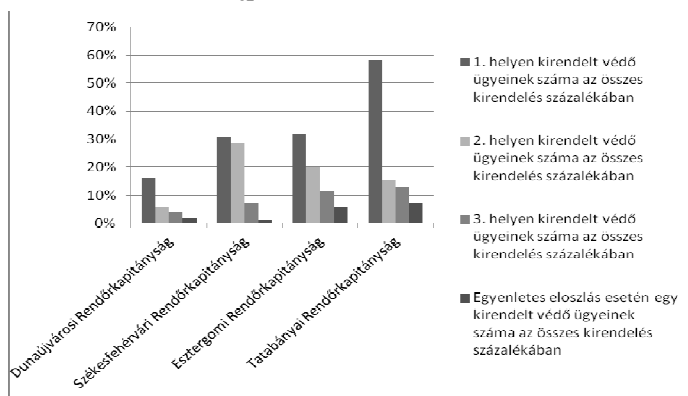
3. ábra – Észak-Alföld

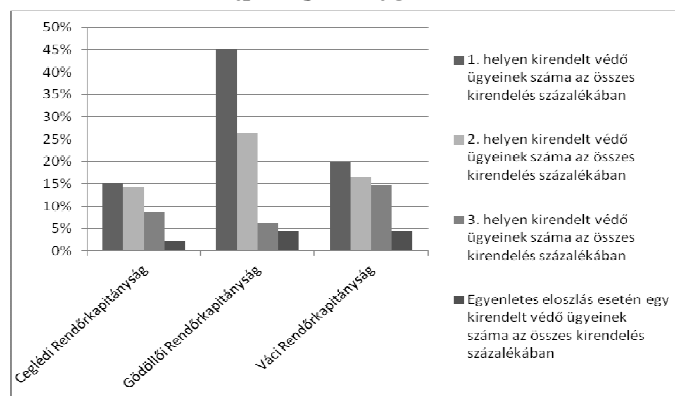
4. ábra – Észak-Magyarország

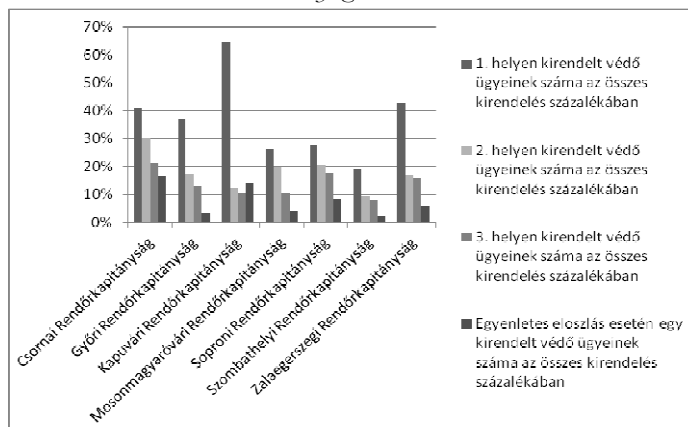
5. ábra – Közép-Dunántúl

6. ábra – Közép-Magyarország

7. ábra – Nyugat-Dunántúl

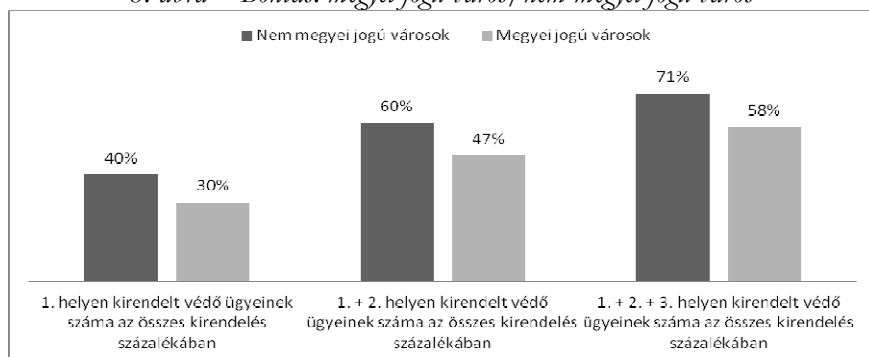

h) A helyi rendőrkapitányságokra vonatkozó adatok egyéb szempontú vizsgálata

Az adatok feldolgozása során vizsgáltuk továbbá, hogy megfigyelhető-e különbség az aránytalanságokban a következő tényezők szerint: (i) megyei jogú városról van-e szó, (ii) van-e jogi egyetemi képzés, jogi kar az adott városban; (iii) egyetemi városról van-e szó. Emellett a régiókra vonatkozó összesített adatokat is értékeltük. Minden esetben vizsgáltuk a legtöbbet kirendelt, a két legtöbbet kirendelt, illetve a három legtöbbet kirendelt ügyvéd ügyeinek a számát az összes kirendelés százalékában; mindhárom mutató azonos eredményre vezetett. A százalékok átlagos értékeit az egyes kapitányságok megfelelő arányainak kirendelések számával súlyozott átlagaként határoztuk meg.

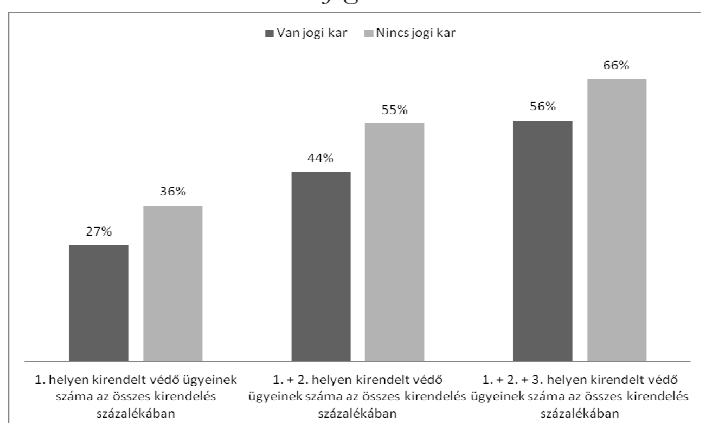
Az adatok alapján a nem megyei jogú városokban átlagosan nagyobb aránytalanságok figyelhetők meg – a különbség statisztikailag szignifikáns.

8. ábra – Bontás: megyei jogú város/nem megyei jogú város

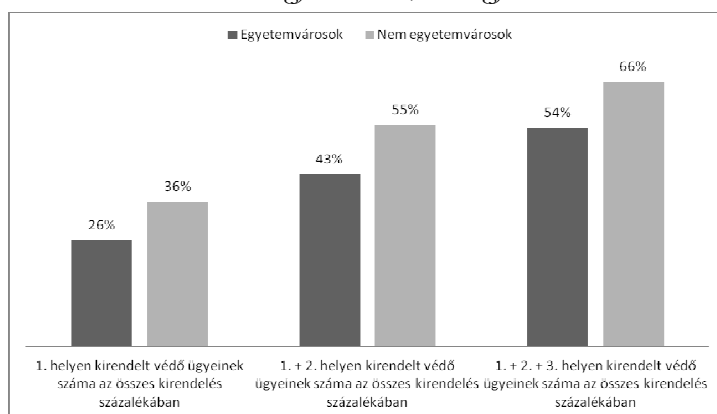

Azokban a városokban, ahol van jogi kar, átlagosan kisebb aránytalanságok figyelhetők meg, statisztikailag szignifikáns különbség azonban a nagy szórás miatt nem mutatható ki. Hasonló az eredmény az egyetemváros – nem egyetemváros bontás szerint is: azokban a városokban, ahol van egyetem, átlagosan kisebb aránytalanságok figyelhetők meg, statisztikailag szignifikáns különbség azonban itt sem mutatható ki.

9. ábra – Bontás: jogi karok

10. ábra – Bontás: egyetemváros/nem egyetemváros

A következő táblázat az egyes mutatók értékét régióként mutatja, az utolsó sor tartalmazza az országos átlagot. Látható, hogy az aránytalanság a Dél-Alföldön a legnagyobb, míg az Észak-Alföldön a legkisebb.

16. táblázat – Régiós összesített adatok

Régió	1. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	1. + 2. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	1. + 2. + 3. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában
Dél-Dunántúl	33%	47%	59%
Dél-Alföld	41%	56%	67%
Észak-Magyarország	30%	54%	69%
Közép-Dunántúl	33%	51%	59%
Nyugat-Dunántúl	34%	51%	65%
Közép-Magyarország	34%	55%	64%
Észak-Alföld	26%	49%	59%
Országos átlag	33%	52%	63%

1.3.1.2. A budapesti kerületi rendőrkapitányságokra vonatkozó adatok elemzése

A budapesti kerületi adatok a helyi rendőrkapitányságokra vonatkozó adatokhoz hasonló aránytalanságokat mutatnak. A 17. táblázatból kiderül, hogy míg a BRFK XXII. Kerületi Rendőrkapitányság 2007-ben viszonylag kiegyensúlyozott kirendelési gyakorlatot folytatott, addig a többi rendőrkapitányságon két ügyvéd vitte el a kirendelések több mint kétharmadát, sőt volt olyan rendőri szerv, ahol több mint 80%-át. Tízszeres értéket meghaladó eltéréseket figyelhetünk meg az ideálistól a BRFK XVIII. Kerületi Rendőrkapitányság (13,75) és a BRFK XX. és XXIII. Kerületi Rendőrkapitányság esetében (12,2) a legtöbb kirendelést kapó ügyvéd viszonylatában.

17. táblázat – Budapest, %-os arányok az egyenletes eloszláshoz képest

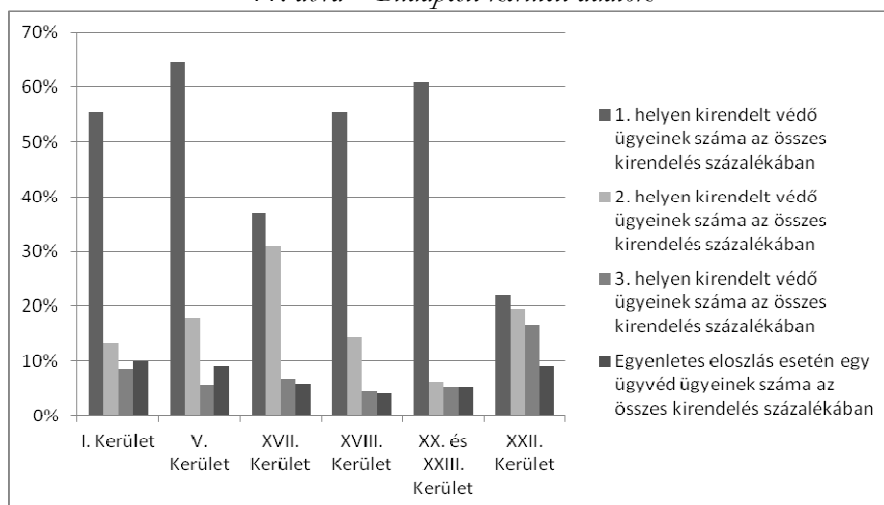
	I. kerület	V. kerület	XVII. kerület	XVIII. kerület	XX. és XXIII. kerület	XXII. kerület
1. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	55%	65%	37%	55% [127 ügy]	61% [59 ügy]	22%
2. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	13%	18%	31%	14%	6%	20%
3. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	8%	6%	7%	4%	5%	17%
Egyenletes eloszlás esetén egy ügyvéd ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	10%	9%	6%	4%	5%	9%

18. táblázat – Budapest, az első három legtöbbet kirendelt védő ügyeinek aránya

	I. kerület	V. kerület	XVII. kerület	XVIII. kerület	XX. és XXIII. kerület	XXII. kerület
1. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	55%	65%	37%	55%	61%	22%
1. + 2. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	69%	82%	68%	70%	67%	41%
1. + 2. + 3. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	77%	88%	75%	74%	72%	58%

Egyenletes eloszlás esetén három kirendelt védő ügyeinek aránya	30%	27%	18%	12%	15%	27%
Összes kirendelt ügyvéd száma	10	11	17	25	19	11

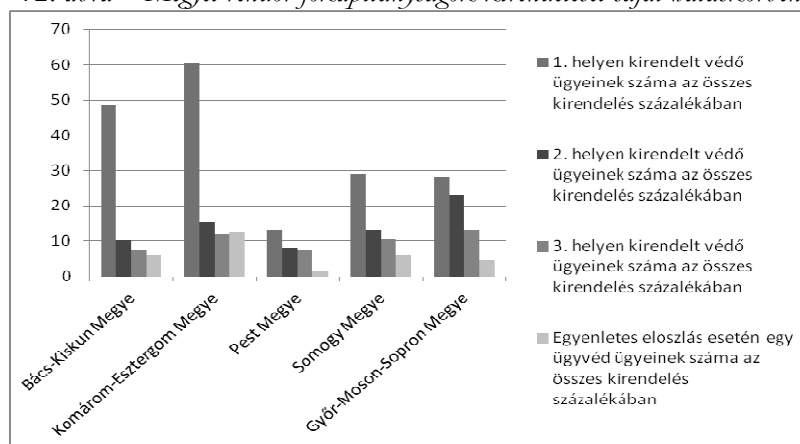
11. ábra – Budapesti kerületi adatok

1.3.1.3. Megyei rendőr-főkapitányságok saját hatáskörben való kirendelési adatai

A következő diagramból, valamint a 19. és 20. táblázatból látható, hogy látható, hogy minden főkapitányságon aránytalan az ügyek eloszlása, de Komárom-Esztergom és Bács-Kiskun megyében különösen nagy aránytalanságok figyelhetők meg; utóbbi esetében példának okáért 8,2-szeres az eltérés az egyenletes ügyeloszlás esetében érvényesülő ügyszámtól a legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma tekintetében. Pest megyében (ahol a legmagasabb a kirendelt védők száma) kisebb az aránytalanság, bár a legtöbbet foglalkoztatott ügyvéd itt is jelentősen több ügyet kap, mint egyenletes ügyeloszlás esetén kellene.

12. ábra – Megyei rendőr-főkapitányságok kirendelése saját hatáskörben

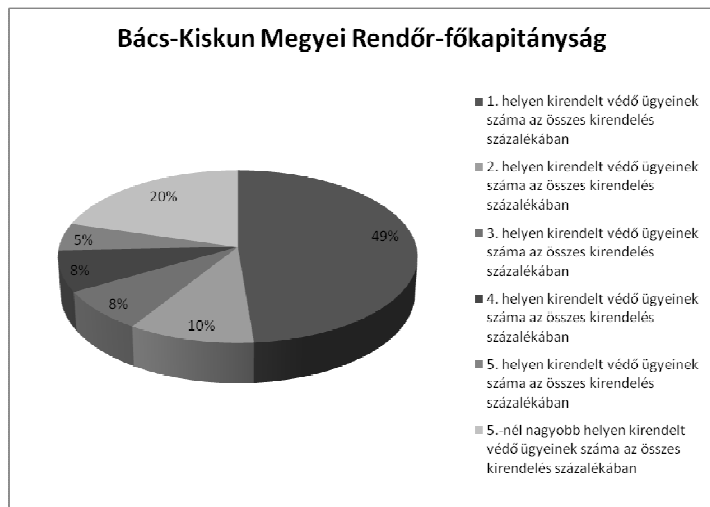
19. táblázat – Megyei rendőr-főkapitányságok, %-os arányok az egyenletes eloszláshoz képest

	Bács-Kiskun Megyei Rendőr- főkapitányság	Komárom- Esztergom Megyei Rendőr- főkapitányság	Pest Megyei Rendőr- főkapitányság	Somogy Megyei Rendőr- főkapitányság	Győr-Moson- Sopron Megyei Rendőr- főkapitányság
1. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	49%	60%	13%	29%	28%
2. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	10%	16%	8%	13%	23%
3. legtöbbet kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	8%	12%	7%	11%	13%
Egyenletes eloszlás esetén egy ügyvéd ügyeinek száma az összes kirendelés %-ában	6%	13%	2%	6%	5%

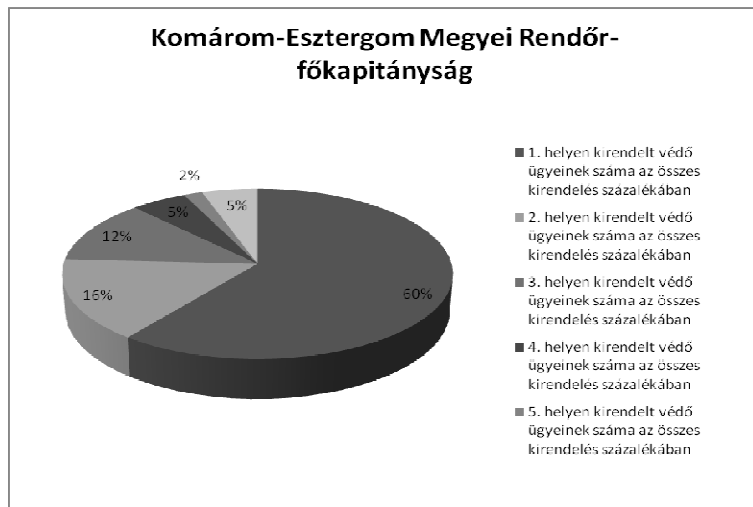
20. táblázat – Megyei rendőr-főkapitányságok, az első három legtöbbet kirendelt védő ügyeinek aránya

	Bács-Kiskun Megyei Rendőr- főkapitányság	Komárom- Esztergom Megyei Rendőr- főkapitányság	Pest Megyei Rendőr- főkapitányság	Somogy Megyei Rendőr- főkapitányság	Győr-Moson- Sopron Megyei Rendőr- főkapitányság
1. helyen kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés százalékában	49%	60%	13%	29%	28%
1. + 2. helyen kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés százalékában	59%	76%	21%	42%	50%
1. + 2. + 3. helyen kirendelt védő ügyeinek száma az összes kirendelés százalékában	67%	88%	29%	53%	63%
Egyenletes eloszlás esetén három kirendelt védő ügyeinek aránya	18%	39%	6%	18%	15%
Összes kirendelt ügyvéd száma	16	8	57	16	21

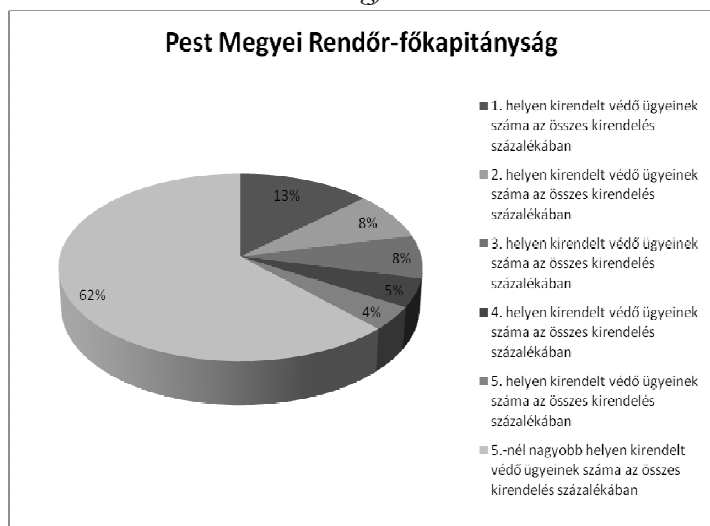
13. ábra – Bács-Kiskun megye

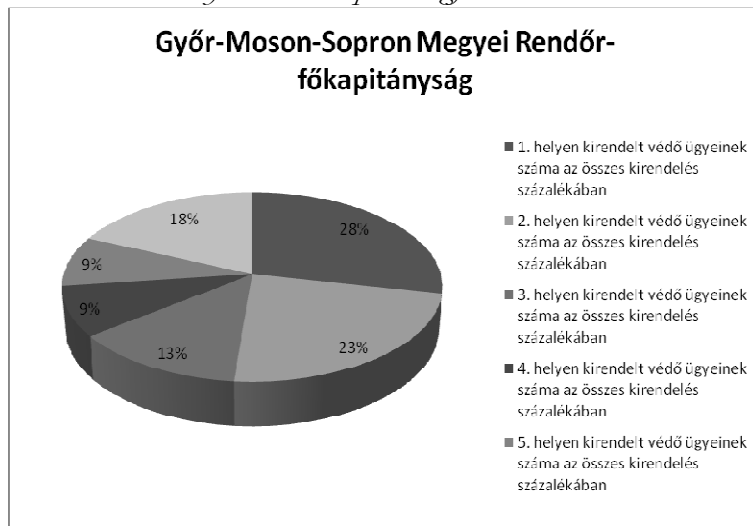
14. ábra – Komárom-Esztergom megye

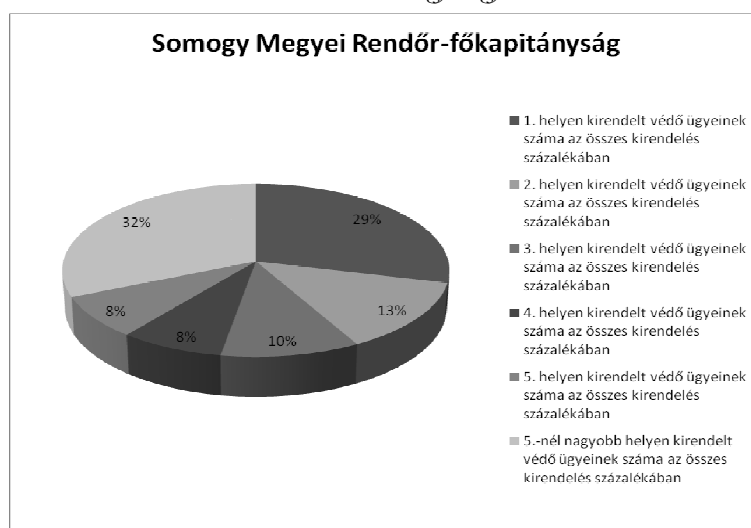
15. ábra – Pest megye

16. ábra – Győr-Moson-Sopron megye

17. ábra – Somogy megye

1.3.2. Lehetőségek a kirendelési funkció kapcsán felmerülő problémák megoldására

2004 és 2007 között végrehajtott Büntetőjogi Segítségnyújtási Programjának keretében a Magyar Helsinki Bizottság megfogalmazott néhány – a jelen kutatás alapjául is szolgáló – javaslatot a kirendelt védői rendszer egyes strukturális problémáinak megoldására.¹⁷ A kirendelési funkcióval kapcsolatos javaslat röviden az alábbiakban foglalható össze.

A Magyar Helsinki Bizottság kulcsfontosságúnak tartotta és tartja, hogy a kirendelt védő kiválasztása a nyomozó hatóságtól függetlenül valósuljon meg. A fent felvetett anomáliák jól mutatják, hogy olyan strukturális problémáról van szó, amelynek megoldása a rendszer radikális reformját, azaz a kirendelési funkció más szerv kezébe helyezését teszi szükségessé, annak érdekében, hogy a nyomozó hatóság (és a vádhatóság) az előtte folyamatban lévő ügyekben csak jelezze a kirendelés szükségességét, a tényleges kirendelést, azaz a kirendelt védő kiválasztását és értesítését azonban az eljárásban semmilyen formában nem érdekelt szerv hajtsa végre.

A Büntetőjogi Segítségnyújtási Program zárótanulmányában is megfogalmazott elképzeléseink szerint a kialakítandó rendszer központi szervezete a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat (KIMISZ, a korábbi Igazságügyi Hivatal) lenne, amelynek Jogi Segítségnyújtó Szolgálat a védők kirendeléséről is gondoskodna. Az ügyvédek a KIMISZ osztaná be három, hat vagy tizenkét hónapra előre, az adott megyében foganatosított kirendelések átlagos számának, valamint a területi ügyvédi kamara taglétszámának megfelelően. A KIMISZ 24 órás ügyeleti szolgálatot tartana fenn, az ügyvédek pedig vállalnák, hogy ügyeleti napjukon elérhetők lesznek. Ideális esetben az ügyvédek egy olyan előre meghatározott algoritmus alapján rendelnék ki, amely biztosítja a kirendelések egyenletes elosztását.

2011 júniusában a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium igazságügyi államtitkára úgy nyilatkozott, hogy a Jogi Segítségnyújtó Szolgálat várhatóan szerepet kap majd a kirendelt védői tevékenység koordinálásában is, véget vetve a szubjektív szempontok alapján történő védőválasztásnak, ami jó irány. Ugyanakkor a fenti, optimálisnak tetsző eljárási rend egyelőre finanszírozhatatlannak tűnik, így átmeneti megoldást egy olyan rendszer jelenthet, amelyben a kirendelés továbbra is a nyomozó hatóság feladata, azonban a kirendelendő védő személyének meghatározása nem a hatóság diszkrécióján múlik, hanem egy előre meghatározott rend szerint alakul. Az egyik elképzelés szerint az ügyvédek ebben a rendszerben is a KIMISZ, vagy esetleg az ügyvédi kamara osztaná be, és a rendszer a fentebb leírt módon működne. A Büntetőjogi Segítségnyújtási Program zárókonferenciáján felvetődött ugyanakkor, hogy a kirendelés véletlenszerűen, egy számítógépes program felhasználásával történjék.

Megoldási javaslatok tehát születtek – a következő lépés a lehetséges modellek egyikének tesztelése volt.

¹⁷ Lásd a program eredményeit összefoglaló tanulmányt: Kádár András Kristóf – Tóth Balázs – Vavró István: *Védtelesenül. Javaslat a magyar kirendelt védői rendszer reformjára*. Magyar Helsinki Bizottság, 2007, Budapest. A tanulmány itt elérhető: <http://helsinki.hu/wp-content/uploads/Vedtelesenul.pdf>.

2. A kirendelési gyakorlat alternatív modelljének tesztelése

2.1. Az alternatív modell bemutatása

A „Lépések egy átlátható kirendelt védői rendszer irányába” projekt célja a kirendelési gyakorlat országos szintű elemzése mellett az volt, hogy alternatívát mutasson annak megváltoztatására.

A cél eléréséhez elengedhetetlen volt a rendőrség és a területi ügyvédi kamarák segítő együttműködése. A projekt kezdetén felvettük a kapcsolatot az Országos Rendőr-főkapitánysággal és a Budapesti Rendőr-főkapitánysággal, ismertetve a szervek vezetőjével elképzeléseinket. Az Országos Rendőr-főkapitányság a Szarvasi Rendőrkapitányságot és a Szombathelyi Rendőrkapitányságot, míg a Budapesti Rendőr-főkapitányság a BRFK X. Kerületi Rendőrkapitányságot jelölte ki a projektben való részvételre, vagyis az alternatív védőkirendelési modell tesztelésére. A három helyi rendőri szervvel, az érintett területi ügyvédi kamarákkal – a Budapesti Ügyvédi Kamarával, a Békés Megyei Ügyvédi Kamarával és a Vas Megyei Ügyvédi Kamarával –, valamint az ORFK Gazdasági Főigazgatóságával való egyeztetések után döntöttünk a védőkirendelés alábbi módjának tesztelése mellett. A modell lényege, hogy a RobotZsaruba, a rendőrség központi számítógépes rendszerébe integrált szoftver segítségével véletlenszerűen, de arányos ügyelosztást eredményezően kiválasztott ügyvédeket rendel ki a rendőrség; a tesztidőszak 2010. október 1-től 2011. április 30-ig tartott.

A lent bemutatott szoftver alkalmazása helyett felmerült opcióként, hogy a terheltek válasszanak maguknak kirendelt védőt a kirendelt védői jegyzékből, de nyilvánvalóan ez a megoldás is vezethet az ügyek eloszlásának a védelem hatékonyságát is veszélyeztető torzításához, ráadásul ebben az esetben egyáltalán nem lehetett volna biztosítani, hogy az előadók valamilyen módon ne befolyásolják a terhelte választását.

További lehetőségként merült fel, hogy az ORFK Gazdasági Főigazgatóságának bevonása nélkül, a helyi rendőrkapitányságok számítógépeire telepített program segítségével történjen a kirendelés, ezt azonban két okra tekintettel is elvetettük: a helyi rendőrkapitányságok számára lényegesen egyszerűbbnek tűnt, ha nem kell a RobotZsaruba mellett egy másik programot is használniuk, emellett a RobotZsaruba történő integrálás biztosította, hogy a védőkirendelés minden alkalommal valóban e program alkalmazásával történjen. Nem utolsósorban pedig a RobotZsaruba való integrálás megteremtette a program esetleges jövőbeni alkalmazásának kereteit.

A modell szerint a kirendelt védőt továbbra is a nyomozó hatóság, vagyis a rendőrség munkatársa választja ki, de nem diszkrecionálisan, hanem egy számítógépes program segítségével. A programot a Magyar Helsinki Bizottság informatikusa fejlesztette ki, és azt az ORFK Gazdasági Főigazgatósága oly módon integrálta a RobotZsaruba, hogy azt a három projekthelyszín állománya tagjainak minden ügy esetében használniuk kellett, vagyis a határozat védő kirendeléséről (BUH3VR) irat előállításának menete az alábbi, nem megkerülhető lépéssel bővült 2010. október 1-jétől.

18. ábra – A program a RobotZsaruban

A három projekthelyszínen az irat előállításának során a program automatikusan felajánlott egy védőt a kirendelést végző számára, amelyet az vagy elfogadott, vagy másik védőt igényelt. Ez utóbbi lehetőség fenntartását az ORFK Gazdasági Főigazgatósága szorgalmazta, joggal, hiszen előállhatnak olyan esetek, amikor a program által először felajánlott védő valóban nem tudja a védelmet (hatékonyan) ellátni, például ha külföldön van, meghalt, nem praktizál, vagy a megadott elérhetőségeken már nem lehet felvenni vele a kapcsolatot. Ilyen esetekben nyilván az szolgálja a terhelt érdekét, ha olyan ügyvédet rendelnek ki, aki valóban részt tud venni az eljárási cselekményeken, konzultálni tud a védencével, indítványokat tud tenni, stb. A „Másik védő igénylése” opció választását a program a 2010. október 1. és 2011. január 31. közötti időszakban nem kötötte indokoláshoz, a tesztidőszak második részében, a 2011. február elejétől 2011. április végéig tartó időszakban viszont a rendőrségi előadónak kötelező volt egy külön ablakban szöveges indokolást adni arra vonatkozóan, hogy miért igényelnek másik védőt az ügyben a szoftver által elsőként felajánlott védő helyett.

A RobotZsaruba integrált program – megfelelő használata esetén – véletlenszerű, de egyben arányos ügyelosztást eredményez, működési elve a következő.

A kirendelhető ügyvédekben belül három kategóriát kell felállítani:

1. Azon ügyvédek, akik szívesen vállalnak kirendelést.
2. Azon ügyvédek, akik nem szívesen vállalnak kirendelést, de büntetőjog a profiljuk.
3. Azon ügyvédek, akik nem szívesen vállalnak kirendelést, s nem is büntetőjog a profiljuk.

A kirendelhető ügyvédek a fentieknek megfelelően egy kódszámmal látjuk el (1., 2. vagy 3.). A kódszámhoz nem súlyozást rendelünk, hanem az egyes kódszámhoz tartozó védők egy csoportot képeznek. A kirendelendő védő kiválasztása a következőképpen történik:

- a) A program véletlenszerűen választ azon védők közül, akiknek az adott (1.) kategóriában a legkevesebb kirendelése van. Minden kirendelhető ügyvéd a nulláról indul, az első körben bárkire eshet a választás. A következőben az, akinek már van kirendelése, a kategórián belül a „feltételesen választható” csoportba kerül, a feltétel pedig az, hogy senkit nem tudnak kirendelni a kevesebb ügyvel rendelkező védők közül (ez elvileg csak olyan helyen lehetséges, ahol nagyon kevés az 1. kategóriás ügyvéd). Ha a kirendelés valamilyen oknál fogva meghiúsul, az ügyre egy újabb kirendelést kell lefuttatni a fenti módszerrel, de annyi különbséggel, hogy a véletlenszerűen választható védők között nem szerepel annak a neve, aki az adott ügyben visszamondta a kirendelést.

- b) A következő, 2. kategóriába sorolt védők közül csak abban az esetben választ a program, ha az 1. kategóriás védők közül az adott ügyben senkit nem tudtak kirendelni. Ebben az esetben az algoritmus a 2. kategóriás ügyvédekre azonos az 1. kategóriás ügyvédek kiválasztására érvényes algoritmussal.
- c) A 3. kategóriába eső ügyvédekre érvényes az előző b) pont.

E módszer következtében az arányosítás az egyes kategóriákon belül biztosított, a súlyozást pedig maguk a kategóriák megoldják.

Az ügyvédek kategóriákba sorolásához nyilvánvalóan elengedhetetlen az ügyvédi kamarák és az ügyvédek közreműködése. A kategóriákba sorolásnak ideális esetben az ügyvédek nyilatkoztatásával kellene megtörténnie, biztosítva az ügyvédek számára annak lehetőségét, hogy a kategóriába sorolásukat megváltoztathassák. A kategorizálás ilyen módon való elvégzése ugyanakkor meghaladta a projekt kereteit (és a területi ügyvédi kamaráktól ésszerűen elvárható segítséget), így a projekt kapcsán köztes megoldást alkalmaztunk. A kirendelhető ügyvédek jegyzékét mindhárom projekthelyszín esetében a területi ügyvédi kamarák bocsátották a Magyar Helsinki Bizottság rendelkezésére, és az azokban szereplő összes ügyvéd 1. kategóriás besorolást kapott. (A RobotZsaruba integrált szoftver ettől függetlenül alkalmas a három kategória kezelésére, azok súlyozására.)

Budapest X. kerülete vonatkozásában a rendelkezésünkre bocsátott lista megegyezett a Budapesti Ügyvédi Kamara által összeállított kirendelt ügyvédi jegyzékkel, amit egy szerencsés egybeesés folytán a projekt kezdete előtt frissítettek oly módon, hogy abban csak a valóban kirendelhető ügyvédek szerepeljenek, így itt elvileg valóban az egyébként is az 1. (vagy legfeljebb a 2.) kategóriába sorolható ügyvédek kaptak 1. kategóriás kódszámot. A BRFK X. Kerületi Rendőrkapitányság ugyanakkor 2011 januárjában jelezte, hogy tapasztalatuk szerint olyan védők szerepelnek a rendszerben „akik már nem aktívak, vagy kirendelésüket megváltották, így nem lehet őket kirendelni”, illetve a listában található telefonos, mobiltelefonos elérhetőségek sem minden esetben megfelelőek, vagy hiányoznak. Ez azt eredményezte, hogy sok esetben öt-hat alkalommal kellett új védőt kérni, ami értékelésük szerint megnehezítette és lassította a védőkirendeléssel kapcsolatos feladatok ellátását. A Budapesti Ügyvédi Kamara újabb, javított-kiegészített listát bocsátott a rendelkezésünkre, a RobotZsaru 2011. február 1-jei verziófrissítéskor a budapesti lista is frissült, a továbbiakban panasz nem érkezett.

A két nem budapesti projekthelyszínen némileg más jellegű problémákkal kellett szembenézni. A Szombathelyi Rendőrkapitányság esetében problémát jelentett, hogy a tesztidőszak kezdetén a Vas Megyei Ügyvédi Kamara által szolgáltatott lista az összes Vas megyei kirendelhető védőt tartalmazta. Miután a Szombathelyi Rendőrkapitányság jelezte, hogy problémát jelent számára, hogy a program nem szombathelyi székhelyű Vas megyei ügyvédeket is kiválaszt, a területi ügyvédi kamara hozzájárult ahhoz, hogy a RobotZsaru rendszerébe egy csak szombathelyi ügyvédeket tartalmazó listát töltsenek fel. (A kirendelt ügyvédi jegyzék cseréje itt is a RobotZsaru verziófrissítése során történt.) A Szarvasi Rendőrkapitányság esetében az okozott problémát, hogy nem volt lehetőség két külön kirendelési lista készítésére Szarvas és Gyomaendrőd vonatkozásában.

Összefoglalva: a szoftver RobotZsaruba integrálása nem okozott gondot, megoldandó kérdések inkább a kirendelt ügyvédi jegyzék összeállítása kapcsán merültek fel.

2.2. Az alternatív modell működésére vonatkozó adatok elemzése

A modell értékeléséhez elengedhetetlen volt az alkalmazására vonatkozó adatok elemzése – az ehhez szükséges információkat az ORFK Gazdasági Főigazgatósága bocsátotta a rendelkezésünkre.

Az alábbi 21. táblázat és az azt követő ábrák a vizsgált ügyek és a védőkérések (vagyis a „Másik védő igénylése” opció használata) számának projekthelyszínek közötti megoszlását mutatják.

21. táblázat – Az ügyek és védőkérések megoszlása – összes adat

	Védőkérések száma	Ügyek száma	Egy ügyre jutó védőkérések száma
Budapest, X. kerület	1 260	251	5
Szarvas	448	63	7
Szombathely	3 319	193	17
Összesen	5 027	507	10

Látható, hogy bár a budapesti ügyek teszik ki az összes ügy felét, a budapesti védőkérések száma csupán 25%-a az összes védőkérésnek. A védőkérések száma Szombathelyen a legnagyobb, annak ellenére, hogy az ügyek száma jóval kevesebb a budapesti ügyek számánál. Az egy ügyre jutó védőkérések száma az elsődleges adatok szerint Szombathelyen 17, vagyis átlagosan 16 alkalommal kértek új védőt az előadók a vizsgált időszak alatt. Ennek oka, hogy néhány ügyben kimagaslóan sokszor kértek új védőt, két alkalommal egy ügyön belül több mint 600-szor, ami – tekintve, hogy a teljes Vas megyei lista összesen 174 ügyvédet tartalmazott – valószínűleg inkább valamilyen felhasználási hibának, mint visszaélésnek köszönhető. Erre tekintettel a további elemzés során figyelmen kívül hagytuk a három kiugró értéket, így az egy ügyön belüli 670, 612, illetve 364 védőkérést. (Az aránytalanság bizonyos fokig összefügghet azzal a 2.1. fejezetben említett ténnyel is, hogy Szombathely esetében sokáig az összes Vas megyei védő közül választott a rendszer, ami nyilván arra kényszerítette az előadókat, hogy új védőt kérjenek, egészen addig, amíg a rendszer nem ajánl fel szombathelyi székhelyű ügyvédet – bár megjegyzendő, hogy a szombathelyi székhelyű ügyvédek listáján 129 ügyvéd szerepel, így a különbség a teljes Vas megyei és a szombathelyi lista között nem kimagaslóan nagy.) A védőkérések számának maximuma fenti három érték figyelmen kívül hagyásával Szombathelyen 225, Budapesten 133, Szarvason pedig 56.

A 22. táblázat a védőkérések megoszlását mutatja a három kiugró érték nélkül. Látható, hogy az egy ügyre jutó védőkirendelések száma így sokkal kiegyenlítettebb képet mutat a projekthelyszínek között; az összes ügy esetében pedig így 7 védőkéréssel számolhatunk.

22. táblázat – Az ügyek és védőkérések megoszlása – nyesett adatok

	Védőkérések száma	Ügyek száma	Egy ügyre jutó védőkérések száma
Budapest, X. kerület	1 260	251	5 [5,0]
Szarvas	448	63	7 [7,1]
Szombathely	1 673	193	9 [8,67]
Összesen	3 381	507	7 [6,67]

A 23. táblázat és a 19–22. ábrák helyszínenként és együttesen mutatják a vizsgált ügyek a szerinti eloszlását, hogy hány alkalommal kértek új védőt egy adott ügyben. Látható, hogy az esetek valamivel több mint felében nem kérnek új védőt az előadók, 18 esetben (az összes ügy 3,55%-

ában) azonban több mint 50 alkalommal igényelték másik kirendelt védőt.

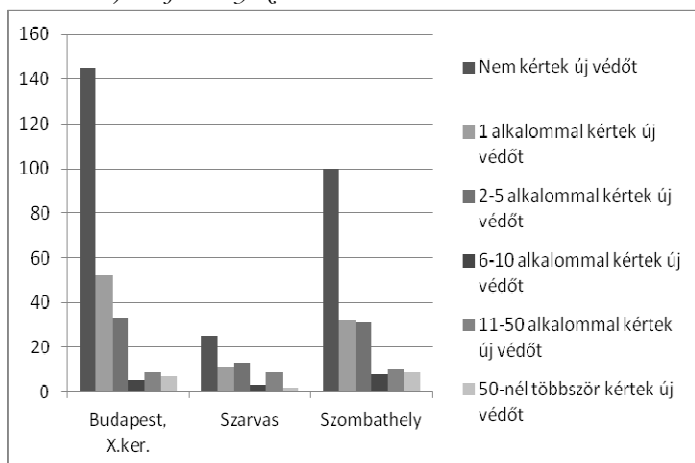
23. táblázat – Ügyek megoszlása az új védő kérése szerint

	Ügyek száma összesen	Nem kértek új védőt	1 alkalommal kértek új védőt	2–5 alkalommal kértek új védőt	6–10 alkalommal kértek új védőt	11–50 alkalommal kértek új védőt	50-nél többször kértek új védőt
Budapest, X. kerület	251	145	52	33 [Á: 4]	5 [Á: 8]	9 [Á: 24]	7 [Á: 107]
Szarvas	63	25	11	13 [Á: 4]	3 [Á: 8]	9 [Á: 24]	2 [Á: 55]
Szombathely	193	100	32	31 [Á: 4]	8 [Á: 9]	10 [Á: 25]	9 [Á: 121]
Összesen	507	270	95	77	16	28	18

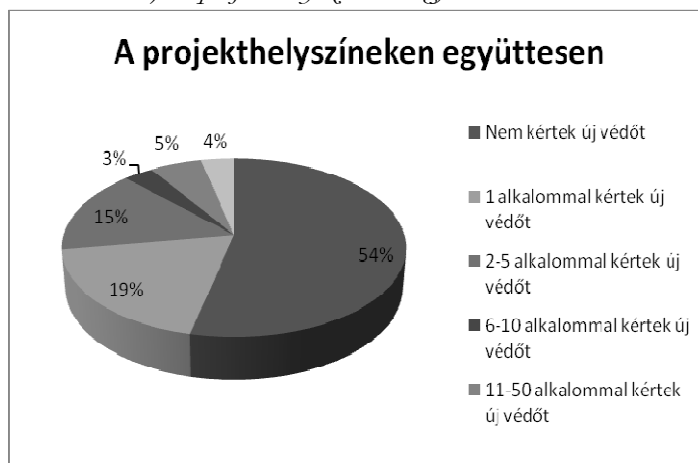
[Zárójelben a védőkérések átlagos száma szerepel.]

19. ábra – Ügyek megoszlása új védő kérése szerint

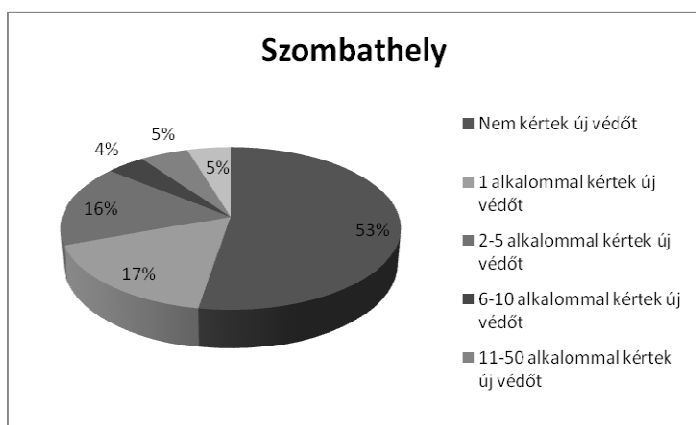
a) Projekthelyszínenként

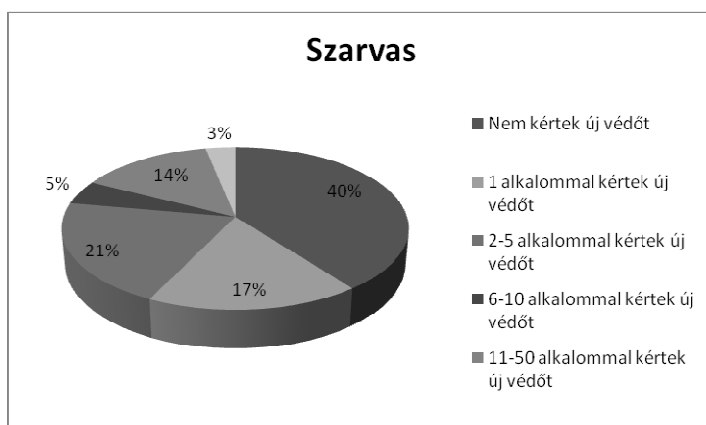
b) A projekthelyszíneken együttesen

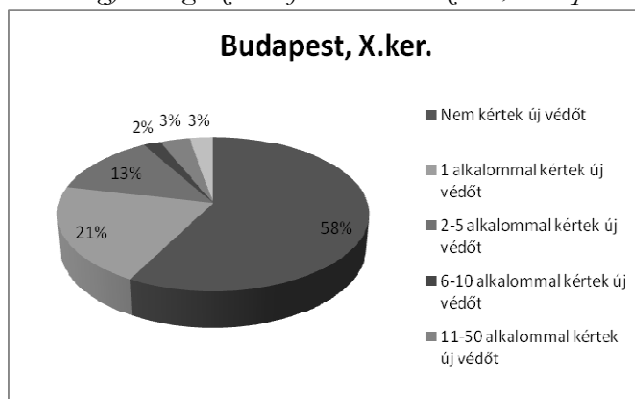
20. ábra – Ügyek megoszlása új védő kérése szerint, Szombathely

21. ábra – Ügyek megoszlása új védő kérése szerint, Szarvas

22. ábra – Ügyek megoszlása új védő kérése szerint, Budapest X. kerület

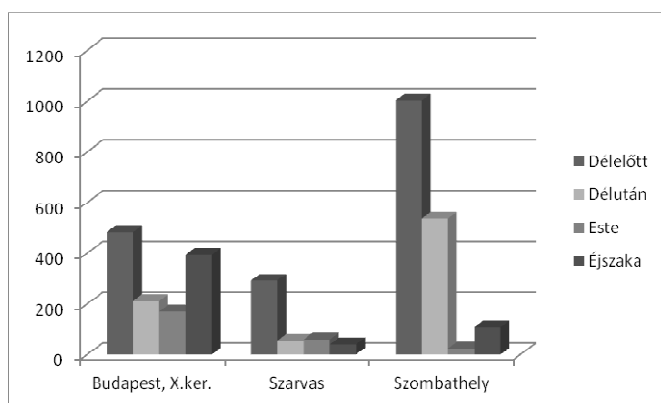
A kirendelési gyakorlat napszakonkénti vizsgálata azt mutatja, hogy a „Másik védő igénylése” opciót a legtöbbször délelőtt használták, Budapesten azonban meglepően magas az éjszaka során kért új védők száma is.

24. táblázat – Új védő kérése napszakonként

	Délelőtt (8 és 13 óra között)	Délután (13 és 17 óra között)	Este (17 és 21 óra között)	Éjszaka (21 és 8 óra között)	Összesen
Budapest, X. kerület	483	213	170	394	1 260
Szarvas	292	55	60	41	448
Szombathely	1 003	537	25	108	1 673
Összesen	1 778	805	255	543	3 381

23. ábra – Védőkérés megoszlása napszakok szerint

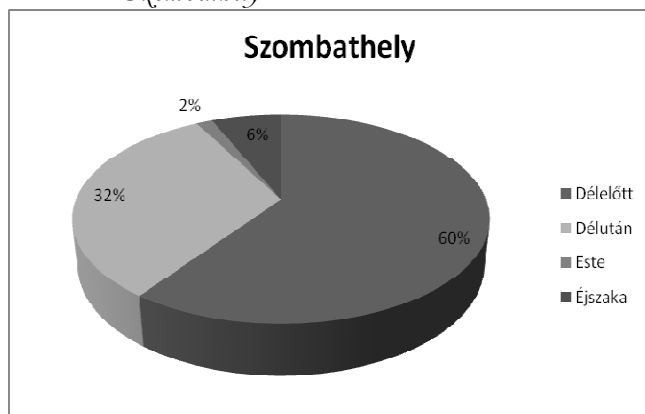
a) Projekthelyszínenként

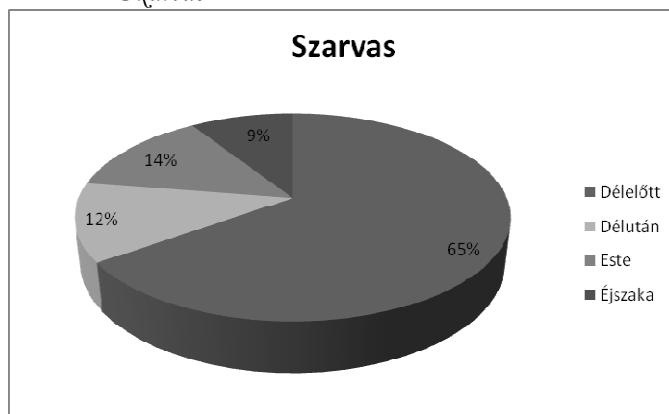
b) A projekthelyszíneken együttesen

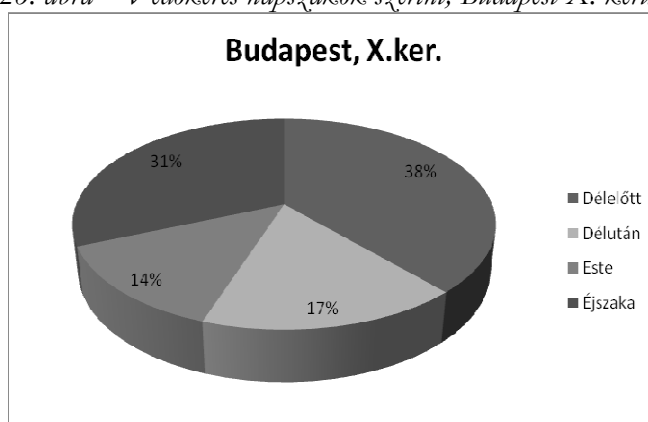
24. ábra – Védőkérés napszakok szerint, Szombathely

25. ábra – Védőkérés napszakok szerint, Szarvas

26. ábra – Védőkérés napszakok szerint, Budapest X. kerület

A „Másik védő igénylése” opció alkalmazására vonatkozó adatokat vizsgáltuk arra tekintettel is, hogy mutatkozik-e különbség a számokban, ha az új védő kérését indokolni kell. Így összehasonlítottuk a tesztidőszak két periódusát: az indoklási kötelezettség nélküli, 2010. október 1. és 2011. január 31. közötti szakaszt, és a 2011. február 1. és 2011. április 30. közötti időszakot, amikor az új védő kérését szövegesen indokolni kellett. (A RobotZsaru verziófrissítésének dátuma miatt a kezdő és befejező időpontok egy-két nappal eltérhetnek.)

Az összehasonlítás eredménye azt mutatja, hogy az indoklási kötelezettség bevezetése mindhárom projekthelyszínen jelentősen csökkentette a védőkérések átlagos számát.

25. táblázat – Az egy ügyre jutó védőkérések átlagos száma

	A vizsgált időszakban együttesen	Nincs indoklási kötelezettség	Van indoklási kötelezettség
Budapest, X. kerület	5	7	2
Szarvas	7	11	3
Szombathely	9	14	3
Összesen	7	11	3

Az alábbi táblázatok és ábrák továbbá jól mutatják, hogy az indoklási kötelezettségnek köszönhetően minden projekthelyszínen lecsökkent azoknak az ügyeknek az aránya, amelyek esetében kiugróan magas (11 feletti) volt a védőkérések száma, és nőtt azoknak az ügyeknek az aránya, ahol nem kértek új védőt.

26. táblázat – Ügyek megoszlása új védő kérese szerint, Budapest X. kerület

	Ügyek száma összesen	Nem kértek új védőt	1 alkalommal kértek új védőt	2-5 alkalommal kértek új védőt	6-10 alkalommal kértek új védőt	11-50 alkalommal kértek új védőt	50-nél többször kértek új védőt
A vizsgált időszakban együttesen	251	145	52	33	5	9	7
Nincs indoklási kötelezettség	146	55,5% [81]	21,2% [31]	11,6% [17]	1,4% [2]	5,5% [8]	4,8% [7]
Van indoklási kötelezettség	105	61% [64]	20% [21]	15,2% [16]	2,9% [3]	1% [1]	0% [0]

27. táblázat – Ügyek megoszlása új védő kérese szerint, Szarvas

	Ügyek száma összesen	Nem kértek új védőt	1 alkalommal kértek új védőt	2-5 alkalommal kértek új védőt	6-10 alkalommal kértek új védőt	11-50 alkalommal kértek új védőt	50-nél többször kértek új védőt
A vizsgált időszakban együttesen	63	25	11	13	3	9	2
Nincs indoklási kötelezettség	33	30,3% [10]	12,1% [4]	21,2% [7]	6% [2]	24,2% [8]	6% [2]
Van indoklási kötelezettség	30	50% [15]	23,3% [7]	20% [6]	3,3% [1]	3,3% [1]	0% [0]

28. táblázat – Ügyek megoszlása új védő kérese szerint, Szombathely

	Ügyek száma összesen	Nem kértek új védőt	1 alkalommal kértek új védőt	2-5 alkalommal kértek új védőt	6-10 alkalommal kértek új védőt	11-50 alkalommal kértek új védőt	50-nél többször kértek új védőt
A vizsgált időszakban együttesen	193	100	32	31	8	10	9
Nincs indoklási kötelezettség	102	47% [48]	12,7% [13]	15,7% [16]	4,9% [5]	8,8% [9]	7,8% [8]
Van indoklási kötelezettség	91	57% [52]	20,9% [19]	16,5% [15]	3,3% [3]	1,1% [1]	1,1% [1]

29. táblázat – Ügyek megoszlása új védő kérese szerint a projekthelyszíneken együttesen

	Ügyek száma összesen	Nem kértek új védőt	1 alkalommal kértek új védőt	2-5 alkalommal kértek új védőt	6-10 alkalommal kértek új védőt	11-50 alkalommal kértek új védőt	50-nél többször kértek új védőt
A vizsgált időszakban együttesen	507	270	95	77	16	28	18
Nincs indoklási kötelezettség	281	49,5% [139]	17% [48]	14,2% [40]	3,2% [9]	8,9% [25]	6% [17]
Van indoklási kötelezettség	226	58% [131]	20,8% [47]	16,4% [37]	3,1% [7]	1,3% [3]	0,4% [1]

Az indokolásokkal kapcsolatban érdekes adat, hogy bár a tesztidőszak második részében összesen 380 alkalommal kértek új ügyvédet, 171 esetben egyáltalán nem adtak valódi szöveges indoklást. A program nem tudta ugyanis kiszűrni azokat az eseteket, amikor például a „space” billentyű lenyomásával „intézte el” az előadó az indoklást, 73 alkalommal pedig értelmetlen karakterhalmazt írtak be a mezőbe, hogy szerepeljen ott valami (pl. „Jmelijhoiewio”,

„Dssssssssssss”). Néhány további esetben az indokláshoz beírt szöveg egyértelművé tette, hogy az eljáró rendőr nem rendeltetésszerűen használta ezt a funkciót („En akarok választani.”, „Másikat kérek.”, „Miért kellene indokolni?”). Emellett azon esetekben, amikor sok alkalommal kértek új védőt, általában csak az első alkalommal szerepelt indoklás. Így látható, hogy bár az indoklási kötelezettség már ebben a szabadszöveges formában is lecsökkenti a védőkérések számát, nem jelent tökéletes megoldást.

A leggyakrabban előforduló indokok a következők:

30. táblázat – Indokolás

Indokolás	Alkalmak száma
Nem éri el.	56
Nem ér rá a kirendelt védő.	19
Érdekellentét.	7
A védő nem helyi.	5
Büntetőügyben nem dolgozik.	5
Hibás a telefonszám.	3
Nincs telefonszám.	3
Nem kirendelhető a friss listán.	3
Büntető eljárás van ellene.	2
Beteg.	2

Egy-egy alkalommal például a következő válaszok is előfordultak:

- Nincs ilyen ember.
- Már több ügye van.
- Szabadságon van.
- A terhelt ragaszkodik hozzá.
- Késedelemmel jár.
- Más elkövető hely.
- Meghatalmazottként már szerepel az ügyben.
- Egyeztetés alapján.

Az új védő kérését alátámasztó indokok közül – mindhárom helyszínen – kiemelkedik a „Nem éri el.” és a „Nem ér rá.” indok. A leggyakrabban előforduló egyéb indokok jól mutatják, milyen kérdésekre kell választ találni az alternatív kirendelési modell továbbfejlesztése során. Egyrészt reagálni kell arra a problémára, hogy a védő „nem helyi”, vagyis a rendőrkapitányság és az ügyvéd székhelye nem esik egybe, és az ügyvéd számára aránytalan terhet és időt jelent, hogy részt vegyen az eljárási cselekményeken, másrészt meg kell oldani az ügyvédek valódi kategorizálását. Fontos továbbá, hogy a RobotZsaruba feltöltött listák naprakészek legyenek, és ne fordulhasson elő, hogy a telefonszám hibás volta vagy hiánya miatt nem lehet a program által felajánlott védőt kirendelni.

A modell tesztelésének adatai összességében azt mutatják, hogy az indoklási kötelezettség bevezetése jó irány, amennyiben csökkenti a valóban indokolatlan védőkérések számát, de további lépések szükségesek annak érdekében, hogy az előadók egyrészt valóban eleget tegyenek az indoklási kötelezettségnek, másrészt hogy a kirendelési adatokat esetlegesen feldolgozók számára is érthető és a modell célja szempontjából elfogadható válaszok szülessenek. (A megoldási javaslatok tekintetében lásd bővebben a 3. fejezetet.)

2.3. A kirendelt védői tevékenység értékelése

A fent bemutatott alternatív kirendelési modell célja, hogy a kirendelések arányosításán és racionalizálásán keresztül növelje a kirendelt védői szakmai munka színvonalát, így segítve elő a hatékony védelemhez való jog minél teljesebb körű érvényesülését. Annak érdekében, hogy megvizsgálható legyen, a kirendelt védők tevékenységére hatással van-e a kirendelési gyakorlat módosítása, a kirendelt védők tevékenységét a tesztidőszak alatt induló, valamint – kontrollcsoportként – a tesztidőszakot megelőzően (2007-ben, illetve 2008-ban) elindult és jogerősen lezárult ügyek vonatkozásában iratelemzés segítségével értékeltük a projekt során. Az iratelemzés a Magyar Helsinki Bizottság által az 1.1. fejezetben már hivatkozott 2008-as program során alkalmazott és tesztelt kérdőív segítségével történt. (A már lezárt ügyekre vonatkozó kérdőíveket bírósági aktakutatás keretében a Magyar Helsinki Bizottság, a folyamatban levő ügyekre vonatkozó kérdőíveket az érintett rendőrségi előadók töltötték ki.)

A valódi következtetések levonását a modell hatékonyságát illetően nehezítette, hogy nagyon kicsi volt a feldolgozható ügyszám – összesen 115 akta feldolgozására volt mód, az alábbi megoszlásban:

31. táblázat – Vizsgált ügyek megoszlása

	Új ügy	Régi ügy
Szarvas	15	21
Szombathely	21	24
Budapest, X. kerület	10	24

(„Új ügy” alatt a tesztidőszak alatt indult, míg „rég”i ügy” alatt a tesztidőszak előtt indult, 2007-es és 2008-as ügyeket értjük.)

Ennek oka a projekt költségvetésének korlátai mellett az volt, hogy a tesztidőszak alatt indult ügyek közül sok nem zárult le az adatok elemzésének megkezdéséig. (A tesztidőszak előtti ügyeket véletlenszerű mintavétellel választottuk ki a projekthelyszínek által rendelkezésünkre bocsátott listából.) Szintén torzító hatású lehet, hogy, mint a 2.2. pont alatt láthattuk, a szoftvert sokszor nem rendeltetésszerűen használták. Mindemellett – a korábbi kutatási tapasztalatokkal megegyező módon – továbbra is problémát jelentett, hogy az ügy (a kutatók számára a bíróságon elérhető) irataiból nem mindig derül ki egyértelműen például az, hogy pontosan mikor és milyen okra hivatkozással rendelték ki a védőt. Sok vizsgált ügy egyszerű megítélésű volt, így ezekben például folytatólagos gyanúsított kihallgatásra vagy szembesítésre sok esetben nem került sor. Így megfelelő elemszám híján a vizsgálat az olyan eljárási cselekményekre korlátozódott, amelyek minden ügy esetében szükségszerűen megtörténnek, vagyis az első gyanúsított kihallgatásra és az iratismertetésre.

Mindezek ellenére annyi elmondható, hogy az alábbi néhány adat pozitív tendenciát mutat, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a védői működés mutatóiban tapasztalható számszerű javulás annak ellenére mutatkozott, hogy a tesztidőszak alatt indult ügyek száma alacsonyabb, mint a „rég”i” ügyeké. (Azaz pl. összességében kevesebb „új” ügy mellett számszerűen nagyobb volt a védői jelenlét az „új” ügyek iratismertetésén, mint a „rég”i” ügyek esetében.)

A 32. táblázat azt mutatja, hogy hány esetben volt jelen a védő, annak jelöltje, vagy helyettese az első gyanúsított kihallgatáson. Ebben az esetben főleg Szombathelyen látható némi pozitív eltolódás az új ügyek esetében, bár itt is csak az esetek kevesebb mint felében van jelen a kirendelt védő, vagy annak jelöltje.

32. táblázat – Védői jelenlét az első kihallgatáson

Jelen volt		a védő	a védő jelöltje	a védő helyettese
Szarvas	Új ügy	1	0	2
	Régi ügy	0	0	0
Szombathely	Új ügy	6	3	0
	Régi ügy	1	0	0
Budapest, X. kerület	Új ügy	3	2	1
	Régi ügy	6	0	0

A következő táblázat alapján elmondható, hogy a tesztidőszak alatt indult ügyekben némileg nagyobbak tűnik az első gyanúsított ki hallgatáson mutatott kirendelt védői aktivitás.

33. táblázat – Védői aktivitás az első kihallgatáson

		Kérdés	Észrevétel	Indítvány	Panasz	Szabadságkorlátozó kényszerintézkedéssel kapcsolatos indítvány
Szarvas	Új ügy	1	0	0	0	0
	Régi ügy	0	0	0	0	0
Szombathely	Új ügy	2	1	0	2	0
	Régi ügy	0	0	0	0	0
Budapest, X. kerület	Új ügy	3	1	1	0	0
	Régi ügy	0	0	1	0	0

A következő táblázat azt mutatja, hogy az tesztidőszak alatt indult ügyek esetében mindhárom projekthelyszínen összességében többször vett részt a védő, illetve a jelöltje vagy a helyettese az iratismertetésen.

34. táblázat – Védői jelenlét az iratismertetésen

Jelen volt		a védő	a védő jelöltje	a védő helyettese
Szarvas	Új ügy	5	1	6
	Régi ügy	3	0	0
Szombathely	Új ügy	5	4	1
	Régi ügy	2	1	0
Budapest, X. kerület	Új ügy	4	1	0
	Régi ügy	4	0	0

A megnövekedett jelenlét együtt járt azzal, hogy a védők minden projekthelyszínen jóval többször kértek másolatot az iratokról, amint az a 35. táblázatból látszik.

35. táblázat – Védői aktivitás az iratismertetésen

		Indítványozták a nyomozás kiegészítését	Kértek másolatot
Szarvas	Új ügy	0	6
	Régi ügy	0	0
Szombathely	Új ügy	0	9
	Régi ügy	0	1
Budapest, X. kerület	Új ügy	1	4
	Régi ügy	0	2

3. Javaslat a kirendelési gyakorlat módosítására

A fent bemutatott alternatív kirendelési modell tesztelésének tapasztalatai szerint az alábbi sarokpontokat határozhatjuk meg a kirendelési gyakorlat módosítására tett javaslat kapcsán. Az alábbi modell alapvetően a nyomozati szakra és az eljáró hatóság általi kirendelésre vonatkozik, de bizonyos változtatásokkal a büntetőeljárás további szakaszaiban is alkalmazható lehet.

i. Rendszeresen frissített kirendelt ügyvédi jegyzék, az ügyvédek kategóriákba sorolása

Mindenekelőtt a kirendelt ügyvédi jegyzékek átalakítására lenne szükség, oly módon, hogy az ügyvédek a korábban már ismertetett három kategóriába sorolják:

1. Azon ügyvédek, akik szívesen vállalnak kirendelést.
2. Azon ügyvédek, akik nem szívesen vállalnak kirendelést, de büntetőjog a profiljuk.
3. Azon ügyvédek, akik nem szívesen vállalnak kirendelést, s nem is büntetőjog a profiljuk.

A 3. kategóriába tartozó ügyvédeknek bele sem kell kerülniük a kirendelt ügyvédi jegyzékbe, kivéve az olyan szélsőséges eseteket, amikor a területi ügyvédi kamara úgy ítéli meg, hogy a jegyzékben nem szerepelne „a kirendelést igénylő feladatok ellátásához, valamint az igazságszolgáltatás működőképességéhez szükséges számú ügyvéd”.¹⁸

Az ügyvédeknek lehetőséget kell biztosítani arra, hogy rendszeresen, például a RobotZsaru havi verziófrissítése előtt, minden hónap egy meghatározott napjáig bejelentsék megváltozott adataikat, elérhetőségeiket a területi ügyvédi kamaránál, illetve nyilatkozzanak arról, ha másik kategóriába kívánják átsoroltatni magukat. Kérdés e tekintetben, hogy megoldható lenne-e a lista frissítése a havi verziófrissítéseknél gyakrabban, hogy az adatváltozások ne jelentsenek hátrányt se az ügyvédek, se a terheltek számára, és a kirendelő hatóság munkája is zökkenőmentes legyen. Ez állna továbbá összhangban az Ütv. 36. § (3) bekezdésében foglaltakkal, amely szerint a kamara köteles a kirendelt ügyvédi jegyzék változásait „folyamatosan, a változást követő 15 napon belül közölni a hatóságokkal”. Az ügyvédi irodák tagjainak külön-külön kellene a jegyzékbe kerülniük, hogy a kirendelés során ne egy védőként kezeljék őket.

Kérdésként merül fel, hogy a jegyzék összeállítása során kell-e figyelembe venni az ügyvéd, illetve ügyvédi iroda székhelyét, vagy a kirendelésre használt szoftvernek kell kezelnie a „nem helyi” ügyvéd problémáját. Mindkét esetben szükség van arra, hogy a területi ügyvédi kamarák „körzeteket” állítsanak fel egy-egy megyén belül. Nem reális elvárás ugyanis, hogy a védő adott esetben a megye másik felére utazzon egy kihallgatásra, amellet, hogy ez a hatékony védelmet sem szolgálja: a nagy távolság csökkentheti az első kihallgatáson való részvétel és a további rendszeres kapcsolattartás esélyét. (Budapest esetében a körzetekre a kis távolság miatt nincs szükség.) Többek között a „Lépések egy átlátható kirendelt védői rendszer irányába” projekt tapasztalatai is azt mutatják, hogy a rendőrkapitányságok egyébként praktikus megfontolásokból az ügyvéd székhelyének figyelembevételével döntenek a kirendelésről, így a „körzetesítés” csupán a gyakorlat hivatalossá tételét jelentené. Természetesen annak semmilyen elvi akadálya nincs, hogy egy ügyvéd több körzetben (vagyis a székhelyétől eltérő körzetben vagy körzetekben is) vállaljon kirendelést.

¹⁸ Lásd: Ütv. 36. § (1) bekezdés.

A probléma megoldásának egyik módja, hogy a területi ügyvédi kamarák eleve különböző „körzetlistákat” állítanak fel az egyes rendőrkapitányságok számára, így az előadók számára a kirendelés során használt szoftver eleve csak a saját körzetükből ajánlana fel védőket, vagyis nem a teljes megyei listáról választana. A körzetek szerinti válogatást a szoftver maga is el tudná látni, de ebben az esetben is szükség van arra, hogy a területi ügyvédi kamarák kijelöljék a körzeteket, másrészt ez a megoldás megnehezíti azon ügyvédek adminisztrációját, akik a székhelyüktől eltérő körzetben is vállalnának kirendelést, és összességében egyszerűbbnek tűnik, ha az egyes rendőrkapitányságokhoz – a projektben látottakhoz hasonlóan – „egyénesített” listákat rendelnek hozzá a RobotZsarun keresztül. Amennyiben megmaradnak a megyei listák, és a kirendelés során az előadó maga „korigál”, vagyis igényel új védőt, ha elsőre nem „helyi” védőt ajánlott fel a program, az egyfelől lelassítja a nyomozó hatóság munkáját, hiszen adott esetben több tucatszor kell új védőt igényelnie az előadónak, másrészt továbbra is magában hordozza a kirendelés befolyásolásának lehetőségét. Emellett az utóbbi megoldás torzítaná a kirendelési gyakorlatra vonatkozó adatokat, ami megnehezítené az ellenőrzést (lásd lent), így ez a legkevésbé megfelelő módszer.

Megfontolható továbbá annak rögzítése, hogy mely ügyvédek vállalnak éjszakai, hétvégi kirendelést pl. „azonnalos” ügyekben.

ii. A védők kiválasztását véletlenszerűen, de arányos ügyelosztást eredményező módon végző szoftver

Az ügyvédek kiválasztását a tesztelt modellnek megfelelően egy, a RobotZsaruba integrált szoftver végezné, amely a RobotZsaruba feltöltött, rendőrkapitányságok (illetve megyék) szerinti egyedi listákból ajánlana fel védőt a kirendelést végző számára, az alábbi módon.

A kirendelhető ügyvédek az általuk választott kategóriáknak megfelelően egy kódszámmal látjuk el (1., 2. vagy 3.). A kódszámhoz nem súlyozást rendelünk, hanem az egyes kódszámhoz tartozó védők egy csoportot képeznek. A kirendelendő védő kiválasztás a következőképpen történik:

- a) A program véletlenszerűen választ azon védők közül, akiknek az adott (1.) kategóriában a legkevesebb kirendelése van. Minden kirendelhető ügyvéd a nulláról indul, az első körben bárkire eshet a választás. A következőben az, akinek már van kirendelése, a kategórián belül a „feltételelesen választható” csoportba kerül, a feltétel pedig az, hogy senkit nem tudnak kirendelni a kevesebb ügyvel rendelkező védők közül (ez elvileg csak olyan helyen lehetséges, ahol nagyon kevés az 1. kategóriás ügyvéd). Ha a kirendelés valamilyen oknál fogva meghiúsul, az ügyre egy újabb kirendelést kell lefuttatni a fenti módszerrel, de annyi különbséggel, hogy a véletlenszerűen választható védők között nem szerepel annak a neve, aki az adott ügyben visszamondta a kirendelést.
- b) A 2. kategóriába sorolt védők közül csak akkor választ a program, ha az 1. kategóriás védők közül az adott ügyben senkit nem tudtak kirendelni. Ebben az esetben az algoritmus a 2. kategóriás ügyvédekre azonos az 1. kategóriás ügyvédek kiválasztására érvényes algoritmussal.
- c) A 3. kategóriába eső ügyvédekre – amennyiben szerepelnek a kirendelt ügyvédi jegyzékben – érvényes az előző b) pont.

E módszer következtében az arányosítás az egyes kategóriákon belül biztosított, a súlyozást pedig maguk a kategóriák megoldják.

Szükség van tovább a „Másik védő igénylése” opció biztosítására, de – az alternatív modell tesztelésének a 2.2. fejezetben bemutatott tapasztalatai alapján – oly módon, hogy ezen opció nem rendeltetésszerű használatát a minimálisra csökkentsük. Mindenképpen szükséges annak megkövetelése, hogy a kirendelést végző indokolja meg, miért vált szükségessé másik védő igénylése az ügyben, miért kér új védőt a szoftver által elsőként felajánlott védő helyett.

Az alternatív modell tesztelése során bebizonyosodott, hogy a szabadszöveges indokolás csak részben megoldás a problémákra – amint azt a tesztidőszak adataiból láthattuk, az előadók nagyon sok esetben egy szóköz vagy egy értelmetlen karakterhalmaz begépelésével oldották meg az indokolást. Megoldás lehet erre, ha az indokolás ablakban különböző opciók közül választhat a kirendelést végző, így például a következő listából:

- A védő nem elérhető telefonon (csak „azonnalos” ügyekben választható opció).
- A védő más ügyben eljárási cselekményen vesz részt, más ügyvédi elfoglaltsága van (csak „azonnalos” ügyekben választható opció).
- Hibás elérhetőségi adatok szerepelnek a listában.
- Érdekellentét áll fenn a védő és a terhelt között.
- Külföldi tartózkodás, szabadság
- Betegség

Mindezek mellett választható lenne egy „Egyéb” opció is, amelynek esetében viszont a kirendelést végzőnek már szöveges indokolást kell adnia az új védő kérésének okáról. Ez az opció ugyan továbbra is lehetőséget ad arra, hogy a kirendelést végző ne teljesítse indokolási kötelezettségét, de a rendszernek ennyi rugalmasságra szüksége van. Az indokolási kötelezettség és a fenti lista remélhetőleg – a projekttapasztalatokkal egyező módon – eleve csökkenti azon esetek számát, amikor nem rendeltetésszerűen használják a „Másik védő igénylése” opciót, az „Egyéb” kategóriában szereplő közlések esetében pedig marad az ellenőrzés, mint lehetőség.

Az azonnalos ügyekben ún. „minősített időszakokban”, így hétvégén és éjszaka történő kirendelések esetén két lehetőség áll fenn. Egyrészt megoldható a válogatás úgy, hogy ha a rendszer jelzi, hogy az adott védő a minősített időszakokban nem vállal kirendelést, akkor az előadó új védőt kérhet, azzal, hogy a – fenti listához képest új opciót jelentő – „Az adott időszakban nem kirendelhető” indokolási opciót választja. Ennél jobb megoldás lehet, ha ezekben az időszakokban eleve csak azon ügyvédek közül választ a rendszer, akik a kategóriába sorolásuk kapcsán adott nyilatkozatukban jelezték, hogy ezekben az időszakokban is kirendelhetőek.

iii. A kirendelési gyakorlat ellenőrzése

A kirendelési gyakorlat fentiek szerinti módosítása akkor válik igazán hatékonná, ha a rendőrkapitányságok – vagy a rendszer működéséért felelős más szerv, pl. az Igazságügyi Szolgálat munkatársai – időről időre elvégzik a kirendelési gyakorlat vizsgálatát – hasonlóképpen ahhoz, ahogy mi tettük a tanulmány 2.2. fejezetében, kiegészítve azt az egyes előadók kirendelési gyakorlatának vizsgálatával (ez utóbbira a projekt során az egyes előadókra jutó ügyek alacsony száma miatt nem került sor).

Az összes előadó kirendelési gyakorlatára vonatkozó rendszeres ellenőrzést jól kiegészítené egy „red flag”, vagyis egy olyan indikátorérték, amelynek elérése esetén a rendszer jelzi az

illetékeseknek, hogy egy előadó kirendelési gyakorlata, illetve az egy ügyben kért új védők száma olyan mértékben tér el az átlagtól, hogy indokolt az előadó kirendelési gyakorlatának, vagy az adott ügyben tett lépéseinek a vizsgálata.

Az indikátorérték beállításához szükség van annak meghatározására, hogy egy ügyben átlagosan hányszor kérnek új védőt, illetve pontosabban átlagosan hányszor *indokolt* az új védő kérése. Az indikátorérték beállítása épp azért okoz nehézséget a jelenleg rendelkezésünkre álló adatok alapján, mert – ahogy a 2.2. fejezetben is bemutattuk – sok esetben nem indokolt esetekben is éltek a másik védő igénylésének lehetőségével (bár ez a probléma „éles” működés során is előfordulhat).

Az indikátorszám meghatározásához végül egy ún. nyesett átlagot vettünk alapul, vagyis elhagytuk a statisztikailag szélsőséges értékeket. A tesztidőszak vonatkozásában az egy ügyre eső védőkérések számában 30 és 40 között figyelhető meg egy ugrás, így az indikátor kialakítása során figyelmen kívül hagytuk azokat az ügyeket, amelyekben 40-nél többször kértek új védőt – ez 24 ügyet jelentett, az összes ügy kb. 5%-át, így a legalacsonyabb védőkérési számot mutató ügyek 5%-át is elhagytuk. Az így kapott mintában a védőkérések átlaga 3,17, míg a szórás (az átlagtól vett átlagos eltérés) 5,17. Így azokban az ügyekben, amelyek az átlagosnál jobban eltérnek az átlagtól, 8-nál több esetben történik védőkérés, vagyis 7-nél többször kérnek új védőt. (Ez a tesztidőszak vonatkozásában összesen 56 ügyet, az ügyek 11%-át érinti.) Ez az érték lehetne tehát a „red flag”, amelynek elérése, vagy egy adott időszakon belül több ügyben való elérése esetén külön sor kerülhetne az adott előadó kirendelési gyakorlatának, illetve egy konkrét ügyben tett, védőkirendeléssel kapcsolatos lépéseinek vizsgálatára.